

Ossi Kolu

**”Tää on aika monipuolista osaamista
tai tekemistä vaativa työ” – Koulun ja
kodin välinen yhteistyö haastavissa
tilanteissa**

Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma
Itä-Suomen yliopisto, Filosofinen tiedekunta
Soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen
osasto

Kevät 2019

Tiedekunta – Faculty Filosofinen tiedekunta		Osasto – School Soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osasto		
Tekijät – Author Ossi Kolu				
Työn nimi – Title ”Tää on aika monipuolista osaamista tai tekemistä vaativa työ” – Koulun ja kodin välinen yhteistyö haastavissa tilanteissa				
Pääaine – Main subject	Työn laji – Level	Päivämäärä – Date	Sivumäärä – Number of pages	
Kasvatustiede	Pro gradu - tutkielma ☒	09.05.2019	50 + 2	
	Sivuainetutkielma ☐			
	Kandidaatin tutkielma ☐			
	Aineopintojen tutkielma ☐			
Tiivistelmä – Abstract				
<p>Tässä tutkielmassa tarkastellaan koulun ja kodin välistä yhteistyötä haastavissa tilanteissa luokanopettajien näkökulmasta. Tutkielmassa selvitettiin millaisissa tilanteissa yhteistyö huoltajien kanssa on opettajien mielestä haastavaa sekä kartoitettiin heidän kokemuksiaan, tunteitaan ja toimintatapojaan haastavissa tilanteissa.</p> <p>Tutkimus on laadullinen ja sen aineisto on kerätty maaliskuussa 2019 haastattelemalla kolmea luokanopettajaa. Kyseessä on puolistrukturoitu teemahaastattelu. Aineisto on analysoitu sisällönanalyysin keinoin. Aineistosta on poimittu kaikki tutkimuksen kannalta tärkeät ilmaisut ja ne on sijoitettu kolmeen teemaan: 1) haastavat aiheet ja tilanteet, 2) tunteet ja kokemukset sekä 3) toimintatavat.</p> <p>Haastatellut opettajat olivat kohdanneet haastavia tilanteita koulun ja kodin välisessä yhteistyössä. Erityisesti lapsen käyttäytymisen pulmista keskusteleminen oli opettajien mukaan haastavaa. Opettajat nimesivät kolme haastavaa huoltajatyyppeä: opettajan kanssa eri mieltä olevat huoltajat, opettajalta paljon vaativat huoltajat sekä opettajaa syyttävät huoltajat. Opettajien mukaan haastavat tilanteet ovat toisinaan uuvuttavia ja saavat epäilemään omaa ammattitaitoa. Rehellisyys, rauhallisuus ja ratkaisukeskeisyys ovat tärkeitä haastavissa tilanteissa. Opettajat tekivät haastavissa tilanteissa yhteistyötä myös muiden opettajien kanssa. Tulokset osoittavat, että koulun ja kodin välistä yhteistyötä koskevalle koulutukselle on tarvetta.</p>				
Avainsanat – Keywords koulun ja kodin välinen yhteistyö, haastavat tilanteet, opettajien kokemukset, opettajien toimintatavat, laadullinen tutkimus				

Tiedekunta – Faculty Philosophical Faculty		Osasto – School School of Applied Educational Science and Teacher Education		
Tekijät – Author Ossi Kolu				
Työn nimi – Title “This is a job that requires quite versatile skills and actions” Home-school collaboration in challenging situations				
Pääaine – Main subject	Työn laji – Level	Päivämäärä – Date	Sivumäärä – Number of pages	
Educational Science	Pro gradu - tutkielma	09.05.2019	50 + 2	
	Sivuainetutkielma			
	Kandidaatin tutkielma			
	Aineopintojen tutkielma			
	☒			
Tiivistelmä – Abstract				
<p>The goal of this master’s thesis is to study home-school collaboration in challenging situations. The target is to find out, in what kind of situations home-school collaboration is challenging in teachers’ opinion. Thesis also surveys teachers’ experiences, feelings and practices in challenging situations.</p> <p>This study is qualitative and its data has been collected in March 2019 by interviewing three class teachers. The interview is semi-structured. The data has been analysed with the use of content analysis. The important expressions have been picked from data and placed in three themes: 1) challenging subjects and situations, 2) feelings and experiences and 3) practices in challenging situations.</p> <p>Teachers I interviewed had faced challenging situations in home-school collaboration. Discussing about problems in child’s behaviour was especially challenging in teachers’ opinion. Teachers described three types of challenging parents: parents who disagree with teacher, parents who demand a lot from teacher and parents who blame teacher. According to teachers, challenging situations can be wearing sometimes and they make teachers question their own expertise. Honesty, calmness and solution-orientation are important in challenging situations. Teachers also cooperated with other teachers in challenging situations. Results show that there is a need of education about home-school collaboration.</p>				
Avainsanat – Keywords home-school collaboration, challenging situations, teachers’ experiences, teachers’ practices, qualitative study				

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS	3
2.1	Koulun ja kodin välinen yhteistyö opetussuunnitelmassa	6
2.2	Haastavat tilanteet koulun ja kodin välisessä yhteistyössä	8
2.3	Koulun ja kodin välisen yhteistyön keinoja	14
2.4	Dialogisuus keinona haastavissa tilanteissa	16
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	23
3.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	23
3.2	Tutkimusmenetelmälliset ratkaisut	23
3.3	Aineiston kuvaus	24
3.3.1	Aineisto ja sen hankinta	25
3.3.2	Aineiston käsittely ja analyysi	26
4	TULOKSET JA NIIDEN TARKASTELU	29
4.1	Haastavat aiheet ja tilanteet koulun ja kodin välisessä yhteistyössä	29
4.2	Opettajien tunteet ja kokemukset haastavissa tilanteissa	33
4.3	Opettajien toimintatavat haastavissa tilanteissa	36
5	POHDINTA	42
5.1	Pohdintaa tutkimustuloksista	42
5.2	Tutkimuksen onnistuminen, luotettavuus ja eettisyys	44
5.3	Uudet tutkimusideat	46
6	LÄHTEET	48
	LIITTEET	51
	Liite 1. Aineiston keruussa käytetyt haastattelukysymykset	51
	Liite 2. Opettajille lähetetty saatekirje	52

1 JOHDANTO

Sekä perusopetuksen opetussuunnitelma, että perusopetuslaki velvoittavat kouluja tekemään yhteistyötä huoltajien kanssa. Koulumaailmassa puhutaan kasvatuskumppanuudesta ja kasvatusyhteistyöstä; koti ja koulu jakavat yhdessä vastuun lapsen kasvun ja kehityksen tukemisesta. Sen lisäksi, että koulun ja kodin välistä yhteistyötä käsitellään perusopetuksen opetussuunnitelmassa omassa osiossaan, mainitaan se myös esimerkiksi arvioinnin ja oppimisen tuen kohdalla. Koulun ja kodin välinen yhteistyö perustuu keskinäiseen kunnioitukseen ja tasavertaisuuteen. Yhteistyötä toteutetaan viestimällä monipuolisesti huoltajien kanssa, henkilökohtaista vuorovaikutusta unohtamatta. Toimiva yhteistyö vaikuttaa positiivisesti oppilaisiin sekä koulun ilmapiiriin. Se edistää myös huoltajien verkostoitumista keskenään ja täten lisää yhteisöllisyyttä koko kouluyhteisön kesken. (POPS 2014, 35-36.)

Koulun ja kodin välinen yhteistyö ei kuitenkaan aina toteudu positiivisessa hengessä. Toisinaan opettajat joutuvat esimerkiksi asiattoman palautteen kohteeksi oppilaiden huoltajien taholta, monesti myös täysin perusteettomasti (Hongisto, 2017). Opettajat kohtaavat työssään muitakin tilanteita, joiden käsittely yhdessä huoltajien kanssa voi olla haastavaa. Tämä pro gradu – tutkielma käsittelee koulun ja kodin välistä yhteistyötä juuri haastavissa tilanteissa. Aihe on ajankohtainen, sillä se herättää keskustelua mediassa lähes säännöllisesti sekä opettajien, että huoltajien näkökulmasta (ks. esim. Kilpeläinen 2018).

Luokanopettajakoulutus ei anna riittävästi valmiuksia haastavien tilanteiden kohtaamiseen. Koulun ja kodin välistä yhteistyötä käsitellään ylipäättään opinnoissa hyvin vähän. Perusopetuksen opetussuunnitelmassa yhteistyölle on asetettu useita tavoitteita. Tässä tutkielmassa esiteltyjen tutkimusten mukaan myös huoltajat kaipaavat nykyistä enemmän koulun ja kodin välistä yhteistyötä ja viestintää. Miten nämä tavoitteet ovat saavutettavissa, jos koulutus ei tarjoa siihen riittävästi keinoja? Oma käsitykseni on, että luokanopettajaksi oletetaan hakeutuvan sosiaalisesti taitavia ihmisiä. Luokanopettaja kohtaa työssään kuitenkin niin monenlaisia ihmisiä, että pelkät

tavalliset vuorovaikutustaidot eivät riitä. Entä kun vastaan tulee tilanteita, joissa yhteistyö huoltajien kanssa on jostain syystä haastavaa? Tarvittavat taidot ja keinot opitaan mahdollisesti kokemuksen kautta vasta työelämässä. Riittäväällä koulutuksella uusilla opettajilla olisi enemmän valmiuksia haastavien tilanteiden kohtaamiseen heti uransa alussa.

Koska perusopetuksen opetussuunnitelman (2014, 35) mukaan vastuu yhteistyön aloitteellisuudesta ja kehittämisestä on koululla, tutkin aihetta luokanopettajien näkökulmasta. Tutkielmani aineisto koostuu kolmen luokanopettajan teemahaastattelusta, joissa käsiteltiin haastavia tilanteita koulun ja kodin välisessä yhteistyössä sekä opettajien toimintatapoja kyseisissä tilanteissa. Tässä tutkielmassa en näe haastavia tilanteita pelkästään opettajan työn negatiivisina puolina vaan myös mahdollisuuksina kehittyä niiden käsittelemisessä ja ratkaisemisessa. Henkilökohtaisen ammatillisen kasvun lisäksi tutkielmasta voi olla hyötyä myös muille opettajaopiskelijoille sekä aiheesta muuten kiinnostuneille.

2 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS

”Opetukseen osallistuvalla on työpäivinä oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä” (Perusopetuslaki 30 § 1 mom.). Opetuksen järjestäjällä on vastuu oppilaan oikeuksien toteutumisesta ja sitä tukevan opetuksen ja oppilashuollon järjestämisestä käytännössä. Opettajan tehtävä on omalta osaltaan seurata ja edistää oppilaan oikeuksien toteutumista. Tämä edellyttää yhteistyön tekemistä muiden opettajien ja oppilashuollon työntekijöiden sekä oppilaan huoltajien kanssa. (POPS 2014, 34.)

Kansainvälisessä tutkimuksessa yhteistyöhön viitataan esimerkiksi englanninkielen sanoilla *cooperation* ja *collaboration*. Sähköisen *Oxford Living Dictionaries* –sanakirjan mukaan yhteistyö on jonkin toteuttamista yhdessä sekä työskentelyä yhdessä saman tavoitteen saavuttamiseksi. Koulun ja kodin välinen yhteistyö tukee lasten tervettä kasvua ja kehitystä. Koulu on tukena huoltajien kasvatustehtävässä (POPS 2014, 35). Tässä tutkielmassa tarkastelen kodin ja koulun välistä yhteistyötä peruskoulussa.

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ja Suomen Vanhempainliitto (2010) julkaisivat yhdessä kannanoton ”Koti ja koulu yhdessä – koko kylä kasvattaa” jossa nimetään pelisääntöjä koulun ja kodin välisellä yhteistyöllä. Kannanotossa on ohjeita sekä opettajille, että huoltajille. Huoltajia kannustetaan osallistumaan lastensa vanhempainiltoihin, sekä kehoitetaan varaamaan aikaa vanhempainvartteihin. Huoltajia kannustetaan olemaan aktiivisesti vuorovaikutuksessa opettajan kanssa ja osallistumaan koulun ja vanhempainyhdistyksien toimintaan. Opettajia kehoitetaan suunnittelemaan yhdessä huoltajien kanssa selvät säännöt yhteistyölle ja yhteydenpidolle. Huoltajien tulisi saada riittävästi tietoa koulun arjesta sekä lastensa edistymisestä. (Opetusalan Ammattijärjestö OAJ & Suomen Vanhempainliitto 2010.)

Clarke, Sheridan ja Woods (2010, 61-62, 69) mukaan koulun ja kodin välinen suhde (*family-school relationship*) on lapsikeskeinen yhteys sellaisten

henkilöiden välillä, jotka jakavat vastuun lapsen kasvusta ja kehityksestä kotona ja koulussa. Toisin sanoen, kyse on lapsen huoltajien ja opettajan välisestä suhteesta. Suhde on jatkuva ja se kehittyy ajan myötä. Terve ja rakentava suhde osapuolten välillä mahdollistaa dialogin ja ongelmanratkaisun myös haastavissa tilanteissa. Kireä tai täysin puuttuva suhde opettajan ja huoltajien välillä taas rajoittaa lapsen saaman tuen määrää, laatua ja laajuutta. Terveessä suhteessa osapuolet pystyvät kommunikoimaan tehokkaasti keskenään, rakentamaan luottamusta, osoittamaan kunnioitusta toisiaan kohtaan, jakamaan lasten oppimiskokemuksia sekä ratkaisemaan mahdollisia konflikteja.

Terve suhde perustuu luottamukseen, sensitiivisyyteen ja tasa-arvoisuuteen. Tutkijoiden mukaan vastuullisuus (*accountability*) on luottamuksen tärkeä osatekijä. Vastuullisuus määritellään artikkelissa henkilön luotettavuudeksi ja kyvyksi toimia odotusten mukaisesti. Sensitiivisyys on kykyä ottaa selvää ja suhtautua avoimesti oppilaiden ja huoltajien moninaisuuteen. Koulun ja kodin välisessä suhteessa tasa-arvo tarkoittaa toisen asiantuntijuuden tunnustamista ja arvostamista. Opettaja omaa enemmän tietoa oppimisesta ja kehityksestä, kun taas huoltajat ovat lapsensa ja perheensä - kulttuurin asiantuntijoita. (Clarke ym. 66-69.)

Terveen suhteen kannalta on oleellista, että huoltajilla ja opettajilla on yhteisiä uskomuksia. Voidaan esimerkiksi olettaa, että molemmilla on samanlaisia tavoitteita koskien lapsen kehitystä. Myös yhteinen uskomus siitä, että sekä huoltajilla, että opettajilla on merkittävä rooli lapsen kasvattamisen kannalta on tärkeä. Terveen suhteen taustalla vaikuttaa myös molempien osapuolien sitoutuminen sekä jatkuvuus. Toimiakseen koulun ja kodin välinen suhde vaatii sitoutumista sekä ylläpitoa lapsen koko koulutuspolun ajan. Jatkuvalla, säännöllisellä vuorovaikutuksella on hyviä seurauksia lapsen kannalta myös pidemmällä aikavälillä. (Clarke ym. 64-66.)

Suomen Vanhempainliitto on oppilaitosten, sekä kuntakohtaisten vanhempainyhdistysten yhteistyöjärjestö (Suomen Vanhempainliitto, 2018a). Liiton mukaan kodin ja koulun välinen yhteistyö tukee lapsen kasvua ja oppimista, lisää opettajan oppilastuntemusta ja antaa tärkeää tietoa huoltajille

lapsen koulunkäynnistä (Suomen Vanhempainliitto, 2018b). Liitto julkaisee joka toinen vuosi "Vanhempien Barometri" –kyselyn, jolla kartoitetaan huoltajien ajatuksia koulunkäyntiin liittyvistä teemoista. Kysely toteutettiin vuonna 2018 ensimmäistä kertaa yhdessä Förbundet Hem och Skola i Finland –järjestön kanssa ja siihen vastasi yhteensä 9842 vanhempaa. Suomenkielisten vanhempien osuus nelinkertaistui vuoden 2015 kyselyyn nähden uudenlaisen viestinnän ja markkinoinnin ansiosta. Kysely sisälsi 51 kysymystä, jotka käsitelivät oppilaiden hyvinvointia, koulun ja kodin välistä yhteistyötä sekä uutta opetussuunnitelmaa. (Vanhempien Barometri 2018, 2.)

Kyselyn mukaan suurin osa vastanneista vanhemmista vaikutti olevan tyytyväisiä koulun ja kodin väliseen yhteistyöhön. Myös koulun koettiin pitävän yhteistyötä tärkeänä ja kannustavan vanhempia yhteistyöhön. Riittävästi tietoa lapsensa koulun käynnistä koki saavansa noin 70 % vanhemmista. Vuoden 2015 kyselyssä vastaava osuus oli 82 % (Vanhempien Barometri 2015, 18). Suuri osa vastanneista kertoi saaneensa myös positiivista palautetta lapsestaan. Reilu 80 % vanhemmista vastasi luottavansa kouluun ja opettajiin. Lähes vastaava osuus vastanneista koki osallistuvansa lapsen koulunkäyntiin. Moni vanhempi kaipasi kuitenkin edelleen enemmän yhteistyötä. Koulun toivottiin tiedottavan vielä enemmän sen arjesta ja toiminnasta. (Vanhempien Barometri 2018, 29-31.)

Kyselyllä mitattiin myös vanhempien osallisuutta koulussa. Kyselyn mukaan vanhemmille on tarjottu eniten mahdollisuuksia osallistua varainhankintaan. Yli puolet alakoululaisten vanhemmista kertoi koulun tarjonnan mahdollisuutta osallistua retkien järjestämiseen, yläkoululaisten vanhemmista vastaava osuus oli 40 %. Vain noin 20 % vastanneista kertoi koulun pyytäneen vanhempia osallistumaan koulun suunnittelu- ja arviointityöhön. Kyselyn mukaan vanhemmille on tarjottu jonkin verran mahdollisuuksia osallistua koulun arkeen. Vanhemmilta kysyttiin, miten he haluaisivat osallistua koulun toimintaan. Vanhemmat kokivat koulun avointen ovien päivässä vierailamisen, koulun tietokanavien seuraamisen sekä varainhankintaan osallistumisen mieluisimmiksi vaihtoehtoiksi. Noin kolmasosa vastanneista oli halukkaita osallistumaan koulun toiminnan

kehittämiseen. Vanhempien haluttomuus osallistua koulun toimintaan johtui vanhempien kiireisestä arjesta. (Vanhempien Barometri 2018, 36-39.)

2.1 Koulun ja kodin välinen yhteistyö opetussuunnitelmassa

Kodin ja koulun välisellä yhteistyöllä tarkoitetaan useimmiten opettajan ja oppilaiden huoltajien välistä vuorovaikutusta. Tässä tutkielmassa käytän käsitettä huoltaja sen sijaan, että puhuisin pelkästään vanhemmista. Lain mukaan "lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa tai henkilöt, joille lapsen huolto on uskottu" (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 3 § 1 mom.). Vastuu lapsen kasvattamisesta ja oppivelvollisuuden suorittamisesta on lapsen huoltajilla. Koulun tehtävä on kasvattaa ja opettaa lapsia kouluyhteisön jäsenenä, mutta myös tukea huoltajia lapsen kasvattamisessa. (POPS 2014, 35).

Perusopetuslain (3 § 3 mom.) mukaan "opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa". Kodin kanssa tehtävä yhteistyö tukee koulun kasvatustyön onnistumista ja oppilaiden hyvinvoinnin edistämistä (POPS 2014, 34). Koulun ja kodin välinen vuorovaikutus tukee myös oppilaiden yksilöllisen tuen tarpeiden toteutumista. Koulun tulee olla yhteistyön aloitteellinen osapuoli ja koululla on vastuu yhteistyön kehittämisestä. Yhteistyön lähtökohtia ovat keskinäinen kunnioitus, luottamus ja tasa-arvo. (POPS 2014, 35.)

Toimiakseen yhteistyö vaatii henkilökohtaista vuorovaikutusta huoltajien ja koulun kesken, sekä aktiivista viestintää tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntäen (POPS 2014, 35-36). Koulun ja kodin välistä yhteistyötä voidaan toteuttaa käytännössä monin tavoin. Vanhempainillat, arviointikeskustelut, juhlat ja retket, sekä puhelimitse tai sähköpostitse käytävä viestintä ovat koulun ja kodin välistä yhteistyötä (Opetushallitus 2018). Yhteistyö edistää koko kouluyhteisön hyvinvointia ja turvallisuutta sekä lisää yhteisöllisyyttä myös huoltajien kesken (POPS 2014, 35-36).

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet nimeää useita sisältöjä koulun ja kodin väliselle yhteistyölle. Opetussuunnitelman mukaan huoltajien kanssa tulisi keskustella koulunkäynnin kannalta keskeisistä asioista, kuten

opetussuunnitelmasta, oppimisen tavoitteista, oppimisympäristöistä ja työtavoista, oppimisen tuesta ja oppilashuollosta, arvioinnista ja todistuksista, sekä opiskeluun liittyvistä valinnoista ja koulun tapahtumista. Tukeakseen lapsensa koulunkäyntiä on lapsen huoltajien saatava riittävästi palautetta lapsensa edistymisestä, oppimisesta ja kehityksestä. Palautteen tulisi olla kannustavaa ja optimistista. Huoltajilla tulisi olla mahdollisuus tutustua koulun arkeen, sekä osallistua opetuksen tavoitteiden ja arvioinnin suunnitteluun ja kehittämiseen. Koulun ja kodin välisen yhteistyön tarkoitus on myös edistää huoltajien verkostoitumista keskenään. (POPS 2014, 36.)

Koulun hyvään arviointikulttuuriin kuuluu yhteistyö oppilaiden huoltajien kanssa. Esimerkiksi arviointikeskusteluissa sekä huoltajat, että opettaja saavat tietoa oppilaasta ja hänen tilanteestaan. Vuorovaikutus edistää osapuolien välistä luottamusta. Huoltajille tiedotetaan opiskelun tavoitteista ja koulun arviointikäytännöistä. Huoltajien tulisi saada riittävän usein tietoa oppilaan edistymisestä, työskentelystä sekä käyttäytymisestä. Koulun ja kodin välinen yhteistyö on erityisen tärkeää tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden huoltajien kanssa. (POPS 2014, 47.)

Jos oppilaalla ilmenee ongelmia oppimisessa tai koulunkäynnissä, on koulun oltava välittömästi yhteydessä oppilaan huoltajiin. Oppilaan tuen tarpeen arviointi sekä tuen suunnittelu tehdään yhteistyössä huoltajien kanssa. Oppilaalla tai huoltajilla ei ole oikeutta kieltäytyä perusopetuslain mukaisen tuen vastaanottamisesta. Yhteistyö pyritään kuitenkin tekemään yhteisymmärryksessä oppilaan ja huoltajien kanssa. Huoltajille kerrotaan kolmiportaisesta tuesta, sen saannista sekä mahdollisista tukimuodoista. Heitä kannustetaan yhdessä koulun kanssa tukemaan lapsensa oppimista. Koulun vastuulla on tuntee oppilaan asioiden käsittelyyn liittyvät säädökset ja määräykset koskien esimerkiksi oppilaan tietojen saamista ja luovuttamista sekä salassapitoa. Näistä annetaan tietoa myös oppilaan huoltajille. Myös yksilökohtainen oppilashuolto perustuu vapaaehtoisuuteen ja oppilaan, tarvittaessa huoltajien, suostumukseen. (POPS 2014, 62.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014, 77) mukaan oppilashuollon tarkoitus on edistää oppilaiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia, sekä ylläpitää niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa koulu yhteisössä. Oppilashuoltoa toteutetaan kouluissa monialaisena yhteistyönä ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä sekä yhteisö-, että yksilötasolla. Yksilökohtaista oppilashuoltoa järjestetään yhdessä psykologi- ja kuraattoripalveluiden sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelujen kanssa (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3 § 3 mom.). Yhteistyö huoltajien kanssa on luonteeltaan avointa ja keskinäinen kunnioitus sekä luottamus on tärkeää. (POPS 2014, 80).

2.2 Haastavat tilanteet koulun ja kodin välisessä yhteistyössä

Koulun ja kodin välinen yhteistyö ei aina suju ongelmitta. Opettajat kohtaavat myös haastavia tilanteita ja huoltajia. Opettajan ja huoltajien näkemykset eivät aina kohtaa. Huoltajat voivat käyttäytyä hyökkäävästi, syytellä opettajaa tai suhtautua ylisuojelevasti lapsiinsa. On myös huoltajia, jotka vaikuttavat välinpitämättömiltä tai heihin on hankalaa saada yhteyttä. Huoltajat saattavat tehdä valituksia opettajasta tämän esimiehelle tai jopa opetushallinnolle. Opettaja sekä huoltajat voivat kokea koulunkäynnin ongelmista puhumisen haastavaksi. Ongelmat voivat liittyä esimerkiksi oppilaan opintomenestykseen, levottomaan käyttäytymiseen, tarkkaavaisuuden häiriöihin, poissaoloihin tai jopa päihteiden käyttöön. Sekä huoltajat, että opettaja saattavat ajatella, että oppilaan ongelmat johtuvat heidän epäonnistumisestaan. Hankalista asioista keskusteleminen riittävän ajoissa on kuitenkin lapsen edun mukaista. Toisinaan ongelmiin löytyy välitön ratkaisu tai huoli osoittautuu turhaksi. Ottamalla hankalatkin asiat puheeksi opettaja ja huoltajat osoittavat oppilaalle olevansa kiinnostuneita hänestä sekä olevansa valmiita tarvittaessa tukemaan hänen koulunkäyntiään. (Lämsä & Karhuniemi 2013, 163-164.)

Toisinaan huoltajat saattavat menettää itsehillintänsä. He saattavat hermostua ja arvostella opettajaa tai jopa käyttäytyä uhkaavasti tätä kohtaan. Huoltaja saattaa esimerkiksi kokea opettajan kohdelleen lastaan jollain tavalla epäoikeudenmukaisesti. Myös huoltajien aikaisemmat kokemukset, jopa omilta kouluajoiltaan saakka, voivat vaikuttaa heidän tulkintoihinsa opettajan

toiminnasta tai sanomisista. Suuttunut osapuoli tulisi saada rauhoittumaan mutta tärkeää on myös kuunnella toista provosoitumatta. Vain kuuntelemalla on mahdollista selvittää, mikä asia on aiheuttanut kyseisen tunnereaktion toisessa ihmisessä. Halutessaan opettaja voi pyytää tilanteeseen esimerkiksi toisen opettajan mukaan. Neutraali osapuoli saattaa helpottaa tilanteen käsittelyä. (Lämsä & Karhuniemi 2013,171-173.)

Haastavissa tilanteissa tulisi pyrkiä keskustelemaan huoltajan kanssa ensisijaisesti kasvokkain puhelimen tai sähköpostin sijaan. Puhelu on kuitenkin yleensä nopein tapa saada yhteys lapsen huoltajiin, kun tilanne halutaan selvittää heti. Puhelinkeskustelussa sekä opettajalla, että huoltajalla on mahdollisuus esittää välittömästi tarkentavia lisäkysymyksiä ja perustella näkemyksiään laajemmin kuin kirjallisesti. Ennen puhelua opettajan tulisi selvittää tilannetta koskevat faktat ja kirjata tärkeimmät asiat ylös. Toisinaan oppilaan kertomus saattaa poiketa opettajan kertomuksesta, joten oppilas kannattaa ottaa mukaan puhelinkeskusteluun, jolloin molempien kuvaukset tilanteesta esitetään samanaikaisesti. Opettajalla tulisi olla selkeä kanta tilanteeseen liittyen mutta on myös tärkeää ottaa huoltajan näkökulma huomioon. Jos puhelu tulee odottamatta suuttuneelta huoltajalta, on tärkeintä toimia kuten tavallisessa keskustelussa; pysyä rauhallisena, kuunnella toista ja olla provosoitumatta. On mahdollista myös pyrkiä lopettamaan puhelu luontevasti ja palata asiaan paremmalla ajalla. (Lämsä & Karhuniemi 2013, 173, 175-176.)

Jos tapaamiselle tai puhelinkeskustelulle ei löydetä yhteistä aikaa, tai huoltaja kieltäytyy yhteistyöstä, voi olla perusteltua viestiä kirjallisesti. Sähköiset viestinnän välineet, kuten sähköposti, Wilma ja tekstiviestit ovat madaltaneet huoltajien kynnystä viestiä opettajille. Huoltajat saattavat siis viestiä helpommin opettajalle myös ollessaan vihaisia miettimättä sanomisiaan sen enempää. Kirjallista viestintää haastavissa tilanteissa tulisi kuitenkin välttää mahdollisuuksien mukaan, sillä siinä on omat riskinsä. Vastaanottaja voi tulkita viestin täysin eri tavalla, kuin lähettäjä oli alun perin tarkoittanut. Kirjallisiin viesteihin on helppo tarvittaessa palata mutta niitä voidaan käyttää myös toista osapuolta vastaan. Huoltaja voi esimerkiksi levittää opettajan lähettämiä sähköpostiviestejä sosiaalisessa mediassa.

Kirjallisesti viestittäessä opettajan tulisi muistaa oma ammatillisuutensa, käyttää helposti ymmärrettävää yleiskieltä, olla ystävällinen ja välttää provosoitumista, sillä huoltajat saattavat mennä myös henkilökohtaisuuksiin. Viestin voi luetuttaa myös ensin toisella opettajalla. (Lämsä & Karhuniemi 2013, 176-177.)

Lähtökohtaisesti vanhemmat haluavat lastensa parasta, vaikka se toisinaan eroaakin opettajan käsityksistä. Vanhemmat tulisi nähdä oman lapsensa asiantuntijoina. Opettaja ja vanhemmat näkevät oppilaan eri ympäristöissä, joten heidän näkemyksensä saattavat poiketa toisistaan. Vanhemmat ovat lapsen kanssa tekemisissä lähinnä kotona ja vapaa-ajalla, kun taas opettaja kohtaa oppilaan osana ryhmää. Oppilas saattaa käyttäytyä eri ympäristöissä hyvin eri tavalla. Yhteistyö vanhempien kanssa voi täydentää opettajan asiantuntemusta ja avata uusia näkökulmia. Vanhempien näkemykset voivat myös vahvistaa opettajan tekemiä havaintoja oppilaasta. (Lämsä & Karhuniemi 2013, 167.)

Jenni Kallio (2016) käsittelee kuuntelemista, kysymistä, palautteen antamista ja haastamista koulun ja kodin välisessä yhteistyössä kirjassaan *Opettamisen vallankumous*. Kallion mukaan huoltajia tulisi kuunnella enemmän ja kannustaa kertomaan näkemyksiään lapsestaan sen sijaan, että heille jäisi vain passiivinen vastaanottajan rooli yhteistyössä. Huoltajilta kannattaa myös kysyä neuvoja ja pyytää apua, sillä he ovat lapsensa parhaita asiantuntijoita. Kyky kuunnella huoltajia ja vastaanottaa heiltä tietoa myös silloinkin, kun huoltajien näkemykset eroavat opettajan näkemyksistä, on osa opettajan ammattitaitoa. Kuuntelemalla opettaja osoittaa olevansa kiinnostunut ja arvostavansa oppilaan huoltajia. Se herättää huoltajissa yhteistyöhalukkuutta sekä luottamusta opettajaa kohtaan. (Kallio 2016, 145-146, 167.)

Huoltajien on usein hankalaa ottaa vastaan negatiivista palautetta lapsensa toiminnasta, sillä he kokevat yleensä kasvattavansa lastaan parhaansa mukaan. Huoltajat saattavat puolustautua tai jopa vetäytyä yhteistyöstä, jos kielteinen palaute on toistuvaa. Palautetta antaessa olisi syytä muistaa antaa myös riittävästi positiivista palautetta. Keskustelun tulisi olla optimistista ja oppilaan vahvuuksia korostavaa. Negatiivisen palautteen pitäisi kohdistua

tekoon eikä lapseen. Huoltajat sitoutuvat mieluummin voimaannuttavaan yhteistyöhön uuvuttavan sijaan. (Kallio 2016, 184-185.)

Yhteistyöhön haastaminen vaatii Kallion mukaan vuorovaikutusta, jossa vanhemmat tuntevat itsensä arvostetuiksi. Se vaatii tasa-arvoista kumppanuutta, jossa sekä opettajan, että huoltajien näkemykset ovat yhtä tärkeitä, vaikka ne saattavatkin erota toisistaan. Vanhempia voidaan haastaa esimerkiksi kysymällä, miten he voisivat omasta mielestään tukea lastaan kyseisen asian kanssa tai miten he voisivat varmistaa, että lapsella on tarvittavat opiskeluvälineet mukanaan. Vahvuuskeskeisyys ja myönteisyys ovat tärkeitä myös haastamisen kannalta. Yhteistyöhön haastaessa on hyvä muistaa, että huoltajien on helpompi sitoutua, kun toiminnalle asetetaan selkeä tavoite ja aikataulu. Jos tavoitteena on, että lapsella olisi tarvittavat opiskeluvälineet päivittäin mukanaan, huoltajat voivat pakata koulurepun yhdessä lapsen kanssa kahden viikon ajan. (Kallio 2016, 210-212.)

Hornby ja Blackwell (2018) haastattelivat 11 englantilaisen alakoulun rehtoria liittyen koulun ja kodin väliseen yhteistyöhön ja sen haasteisiin. Haasteet luokiteltiin neljään eri ryhmään; vanhempien sekä perheen tekijät, vanhempien ja opettajien väliset tekijät, yhteiskunnalliset tekijät ja käytännölliset tekijät. Ensimmäiseen ryhmään liittyivät esimerkiksi vanhempien omat negatiiviset kokemukset koulusta. Myös vanhempien oma huono koulumenestys tai alhainen koulutustaso aiheutti haasteita yhteistyölle. Yhteisen kielen puute koettiin myös haasteeksi. Toiseen ryhmään liittyi opettajien ajanpuute. Vanhemmat myös pelkäävät joutuvansa opettajien arvostelun kohteeksi ja eivät siksi ota helposti yhteyttä ongelmatilanteissa. Yhteiskunnallisia haasteita olivat tutkimuksen mukaan esimerkiksi perheiden huono taloudellinen tilanne tai mielenterveysongelmat. Käytännön haasteiksi nimettiin erityisesti yhteisen ajan puute opettajien ja vanhempien työaikojen puitteissa.

Konfliktissa on yleensä kaksi osapuolta, toisinaan useampi, joilla on sekä yhteisiä, että keskenään kilpailevia intressejä. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa konfliktit ovat mahdollisuus muutokselle, joten ei ole tarpeellista pyrkiä estämään niiden muodostumista. Oleellisempaa on tutkia mitkä tekijät vaikuttavat konfliktin etenemiseen ja ratkaisemiseen. Konfliktin

eteneminen kohti positiivista lopputulosta edellyttää vuorovaikutusta, jossa syntyy uusia vaihtoehtoja konfliktin ratkaisemiseksi. Osapuolilta vaaditaan myös ongelmanratkaisutaitoja sekä kykyä tarkastella asioita toisesta näkökulmasta. (Deutsch 1994.)

Lake ja Billingsley (2000) tutkivat mitkä tekijät aiheuttivat konflikteja erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden vanhempien ja koulujen välillä. Aiheesta oli tehty erityisesti huoltajien näkökulmasta vain vähän tutkimusta. Tutkijat haastattelivat huoltajia sekä koulujen työntekijöitä, jotka olivat joko rehtoreita tai erityisopetuksesta vastaavia henkilöitä. Tutkimuksessa haastateltiin myös konfliktitilanteissa käytettyjä sovittelijoita. Haastateltavat valittiin Massachusettsin osavaltion alueelta. Kaikki tutkimukseen osallistuneet huoltajat olivat hylänneet lapselleen tehdyn oppimissuunnitelman ja tehneet valituksen BSEA:lle (the Bureau of Special Education Appeals). Haastatteluilla selvitettiin konfliktien varsinaisia syitä sekä mahdollisia muita tekijöitä, jotka edistivät niiden syntymistä. Lisäksi tutkijat selvittivät mitä toisen osapuolen olisi toivottu tekevän toisin, ja kokivatko haastateltavat, että he itse olivat voineet toimia jotenkin eri tavalla.

Konflikteja aiheuttavat tekijät jaettiin kahdeksaan eri ryhmään; erilaiset näkemykset lapsen tarpeista, tiedon puute, tyytymättömyys palveluihin, rajalliset resurssit, arvostuksen puute, vastavuoroinen voimankäyttö, kommunikaation ongelmat ja luottamus. Tehtyjen haastattelujen perusteella huoltajien ja koulun erilaiset näkemykset lapsen tarpeista aiheuttivat 90% syntyneistä konflikteista. Huoltajat kokivat, että koulussa kiinnitettiin huomiota pelkästään lapsen heikkouksiin ja puutteisiin sen sijaan, että olisi puhuttu myös lapsen vahvuuksista. Huoltajien mukaan heidän lapsiaan ei kohdeltu yksilöinä. Koulujen mukaan huoltajat hylkäsivät kelvollisia oppimissuunnitelmia. (Lake & Billingsley 2000, 244.)

Haastateltavat korostivat huoltajien osallisuutta lapsensa opetuksen suunnittelussa. Huoltajat halusivat olla tietoisia lastensa saamasta opetuksesta ja tuesta sekä mahdollisista muista vaihtoehdoista. Resurssista eniten konflikteja aiheutti rajallinen budjetti. Erityisesti huoltajilla oli erimielisyyksiä siitä, millaisten oppilaiden tukemiseen rahaa tulisi käyttää.

Toiset kokivat, että suuri osa budjetista kului sellaisten oppilaiden tukemiseen, joilla oli suuria oppimisen vaikeuksia sen sijaan, että rahaa olisi käytetty lievemmistä oppimisvaikeuksista kärsivien lasten tukemiseen. (Lake & Billingsley 2000, 246.)

Sekä huoltajat, että koulujen henkilökunta kokivat arvostuksen puutteen aiheuttavan konflikteja. Molemmat osapuolet halusivat kokea olevansa tasavertaisia. Osa huoltajista oli kohdannut vähättelyä ja alentavaa kohtelua. Valehtelemisen ja salailun koettiin myös aiheuttavan konflikteja. Kommunikaation ongelmista viestinnän puute ja väärinymmärrykset koulun ja kodin välisessä vuorovaikutuksessa aiheuttivat konflikteja. Molemmat osapuolet käyttivät hiljaisuutta myös keinona vältellä mahdollisia konflikteja. (Lake & Billingsley 2000, 248.)

Pillet-Shore (2016) tutki miten opettajat arvioivat oppilaita vanhempainvarttien (*parent-teacher conference*) aikana. Tarkastelun kohteena olivat tilanteet, joissa opettaja kehui tai antoi negatiivista palautetta yksittäisestä oppilaasta huoltajille. Tutkimukseen osallistui 14 yhdysvaltalaisista opettajaa sekä 61 huoltajaa hyvin erilaisista perheistä. Opettajan työhön kuuluu pyrkiä edistämään oppilaiden oppimista ja kehitystä, joten opettajan on kyettävä tarvittaessa antamaan negatiivista palautetta suoraan oppilaalle mutta myös tämän huoltajille. Kritiikin antaminen vaarantaa kuitenkin aina vuorovaikutuksen osapuolten välisiä suhteita, joten tutkimuksessa selvitettiin millä tavoin opettajat pyrkivät estämään mahdollisten konfliktien syntymistä. Tutkimuksen mukaan opettajat kiinnittivät erityistä huomiota puheeseensa antaessaan negatiivista palautetta oppilaasta hänen huoltajilleen. (Pillet-Shore 2016, 33-35.)

Kehuessaan oppilaita opettajat puhuivat huoltajille selkeästi ja suoraan. Antaessaan negatiivista palautetta opettajat käyttivät epäsuorempia ilmaisuja, vähättelivät oppilaiden tekemiä virheitä sekä viivyttelivät ja pitivät enemmän taukoja puhuessaan. Opettajat antoivat ymmärtää, että negatiivinen palaute johtui jostain oppilaasta riippumattomasta syystä, kun taas positiivinen palaute oli oppilaan itse ansaitsemaa (Pillet-Shore 2016, 38-39.)

Antaessaan negatiivista palautetta opettajat pyrkivät tekemään oppilaiden virheistä ja pulmista tavallisia tai yleisiä (*routinizing*) kolmella tavalla. Opettajat saattoivat kertoa vanhemmille useamman oppilaan omaavan samoja pulmia tai tekevän vastaavia virheitä. Opettajat myös antoivat ymmärtää joidenkin asioiden olevan tyypillisiä tietyille ihmisryhmille, kuten puheliaisuuden kuusivuotiaille tai sotkuisuuden pojille. Vähätelläkseen oppilaiden pulmien vakavuutta, opettajat vertasivat oppilaita itseensä ja saattoivat kertoa olleena samanlaisia kouluikäisenä tai omanneensa samoja pulmia (Pillet-Shore 2016, 46, 48-52).

2.3 Koulun ja kodin välisen yhteistyön keinoja

Karhuniemi (2013) esittelee koulun ja kodin välisen yhteistyön eri keinoja. Vanhempainillat kuuluvat edelleen koulumaailmaan. Vanhempainillat ovat koulun henkilökunnan, yleensä rehtorin tai opettajien, järjestämiä tilaisuuksia. Vanhempainiltoja tulisi suunnitella siten, että ne ovat napakoita ja aiheiltaan ajankohtaisia. Tilaisuudessa voidaan käsitellä esimerkiksi koulunkäynnin tai oppilaiden kehitysvaiheen kannalta ajankohtaisia asioita. Vanhempainiltoihin on mahdollista kutsua vierailijoiksi myös muiden alojen toimijoita ja asiantuntijoita. Vanhempainilloissa on syytä varata aikaa myös huoltajien kysymyksille ja mielipiteille, ettei huoltajille jää tilaisuudesta tunne, että he ovat istuneet vain kuuntelemaan. (Karhuniemi 2013, 106-108.)

Vanhempainvarttia voidaan kutsua myös arviointikeskusteluksi, kehityskeskusteluksi tai kolmikantakeskusteluksi. Vanhempainvartissa keskustelunaiheita voivat olla arviointi, oppilaan mahdolliset oppimisvaikeudet ja tuentarpeet, unohtamatta kuitenkin oppilaan vahvuuksia ja kiinnostuksenkohteita. Vaikka vanhempainvartti voi olla osa arviointia, on se ensisijaisesti vuorovaikutustilanne. Vanhempainvartit ovat opettajien mielestä hyödyllisiä, ja huoltajat osallistuvat niihin lähes sataprosenttisesti. Sekä opettajan, että huoltajien olisi hyvä valmistautua keskusteluun etukäteen. Kommentteja on syytä pyytää myös muilta lasta opettavilta opettajilta sekä tarvittaessa erityisopettajalta. Huoltajille on hyödyllistä avata nykykoulun opetusmenetelmiä ja tarvittaessa muita koulunkäyntiin liittyviä asioita. Kuten vanhempainillassa, myös vanhempainvartissa huoltajien kysymyksille ja

vastauksille tulisi varata aikaa. Onnistuneen lopputuloksen kannalta on tärkeää, että keskustelu käydään toisia kunnioittavassa ilmapiirissä. (Karhuniemi 2013, 115-117.)

Epstein (2009) puhuu koulun ja kodin välisestä yhteistyöstä kumppanuutena, jonka kolmas osapuoli on yhteisö. Kumppanuuteen sisältyy ymmärrys siitä, että kaikki kolme osapuolta jakavat yhteisen vastuun lasten oppimisesta ja kehityksestä. Käsittelen tarkemmin erityisesti koulun ja kodin välistä kumppanuutta, sillä se on tämän tutkielman kannalta oleellista. Tutkija nimeää useita hyviä syitä yhteistyölle. Yhteistyö vaikuttaa positiivisesti koulun ilmapiiriin ja tukee sekä opettajia opetustyössään, että vanhempia kasvatustyössään. Yhteistyön ja kumppanuuden tavoite on auttaa lapsia pärjäämään koulussa ja myöhemmin tulevaisuudessa. Aktiivinen vuorovaikutus koulun, kodin ja yhteisön välillä vaikuttaa lasten koulutukseen suhtautumiseen myönteisesti. Koulun, kodin ja yhteisön väliseen kumppanuuteen tähtääviä rahoitettuja hankkeita on perustettu Yhdysvalloissa 1980-luvun lopusta lähtien. Näillä hankkeilla pyritään suunnitelmallisesti lisäämään yhteistyötä, joka edistäisi oppilaiden koulumenestystä. (Epstein 2009, 1, 9-10.)

Artikkelissaan Epstein esittelee teoriaansa päällekkäisistä vaikutusaloista (*overlapping spheres of influence*). Sen mukaan lapset kasvavat kodin, koulun ja yhteisönsä vaikutuksen alla. Nämä kolme aluetta voivat vaikuttaa lasten oppimiseen ja kehitykseen joko yhteistoimin tai erikseen. Lasten oma toimijuus on keskiössä koulun, kodin ja yhteisön välisessä kumppanuudessa. Kumppanuus ei yksinään tuota menestyviä oppilaita vaan pikemminkin ohjaa, motivoi ja rohkaisee lapsia työskentelemään ja yrittämään enemmän. Lapsilla on myös merkittävä tehtävä kumppanuuden toimimisen kannalta, sillä huoltajat saavat eniten tietoa koulusta lastensa kautta. (Epstein 2009, 10.)

Epstein nimeää kuusi osallisuuden tyyppiä: vanhemmuus, viestintä, vapaaehtoistyö, kotona oppiminen, päätöksenteko ja yhteistyö yhteisön kanssa. Tutkija esittelee miten kaikkia tyyppieitä voidaan toteuttaa käytännössä ja luettelee mahdollisia tuloksia ja haasteita. Vaikka yhteistyöllä pyritään pääasiallisesti tukemaan oppilaita, sillä on monia myönteisiä vaikutuksia myös

opettajille ja huoltajille. Se lisää huoltajien itseluottamusta koululaisten vanhempina ja edistää kanssakäymistä kaikkien huoltajien kesken. Yhteistyö lisää opettajan ymmärrystä oppilaiden perheistä ja tekee koulun ja kodin välisestä viestinnästä toimivampaa ja antoisampaa. (Epstein 2009, 14-15.)

Kodin ja koulun välisen yhteistyön toteutuminen ei ole itsestään selvää. Suurin haaste kaikille kuudelle tyypille on pelkkien vapaaehtoisten sijaan kaikkien huoltajien osallistaminen jollain tavalla yhteistyöhön. Esimerkiksi kaikilla huoltajille ei ole aikaa osallistua koulun tapahtumiin työnsä vuoksi. Puutteellinen kielitaito voi myös rajoittaa joidenkin vanhempien osallisuutta. Tämä tulee ottaa huomioon myös koulun viestinnässä. Huoltajille tulisi olla tarjolla riittävästi ajankohtaista tietoa koulun toiminnasta ja yhteistyömahdollisuuksista. Onnistuneen yhteistyön tuloksista hyötyvät oppilaat, huoltajat sekä opettajat. Se lisää esimerkiksi kaikkien osapuolten tietoa ja ymmärrystä toisistaan. Huoltajat oppivat myös miten lasten oppimista voi tukea kotona. Kouluille ja opettajille se tarjoaa mahdollisuuksia kehittää ja monipuolistaa toimintaansa. Yhteistyö opettaa myös lapsille tärkeitä taitoja. (Epstein 2009, 16-18.)

2.4 Dialogisuus keinona haastavissa tilanteissa

Tässä tutkielmassa esittelen dialogisuutta yhtenä mahdollisena keinona haastavissa tilanteissa. Kaarina Mönkkönen (2018) esittelee ja vertailee asiantuntija- ja asiakaskeskeisyyttä, sekä dialogisuutta kirjassaan *Vuorovaikutus asiakastyössä*. Tarkastelun kohteena on vuorovaikutus työntekijän ja asiakkaan välillä sosiaali-, terveys- ja kasvatusalalla. Vuorovaikutusta käsitellään kirjassa lähinnä sosiaali- ja terveysalan esimerkkien valossa mutta se on sovellettavissa myös kasvatusalalle. Koulumaailmassa asiakkailla tarkoitetaan oppilaita huoltajineen. Kyseisillä aloilla työtehtävät liittyvät ihmisten erilaisiin ongelmiin sekä niiden ymmärtämiseen. Asiakkaat luottavat usein ammattilaisen kykyyn ratkaista ongelmia. Kuvailtu asetelma korostaa ammattilaisen asiantuntijuutta ja siirtää vastuuta sekä valtaa ammattilaiselle. Asiantuntijuuteen sisältyy aina tietty auktoriteettiasema. (Mönkkönen 2018, 59-60.)

Asiantuntijan, koulumaailmassa opettajan, valtaa vuorovaikutustilanteessa lisää myös organisaatio, jossa hän työskentelee. Työntekijän tulee aina toimia tiettyjen reunaehtojen mukaisesti. Asiakkaan näkökulmasta tämä saattaa ilmetä palveluiden joustamattomuutena. Virheiden välttämiseksi sääntöjen ja ohjeiden noudattaminen on turvallisempaa kuin uusien ratkaisujen tekeminen. Asiakaslähtöisemmän asiakaspalvelun kehittäminen saattaa siis olla haastavaa. (Mönkkönen 2018, 64.)

Edellä mainittujen alojen asiakkailta saattaa olla useita eri asiakkuuksia samanaikaisesti. Asiakkaasta kerätään ja kirjataan paljon tietoa, joka kulkee työntekijältä ja taholta toiselle. Asiakkaasta välittyy myös epävirallista tietoa, joka osaltaan vaikuttaa häntä koskevien tavoitteiden suunnitteluun. Virallinen kirjattu tieto yhdessä epävirallisen tiedon kanssa vaikuttavat työntekijälle muodostuvaan kokonaiskuvaan asiakkaasta. Asiakkaan ennakkotietoihin onkin aina syytä suhtautua hieman kriittisesti. Toinen työntekijä saattaa esimerkiksi pitää asiakasta ”hankalampana” kuin toinen. Jokaisella työntekijällä on mahdollisuus muodostaa oma käsityksensä asiakkaan tilanteesta. Jokainen kohtaaminen uuden työntekijän kanssa on myös asiakkaalle uusi mahdollisuus tulla kuulluksi. (Mönkkönen 2018, 65-66.)

Edellisessä kappaleessa Mönkkösen kuvaileman asiantuntijakeskeisyyden vastakohtana voidaan pitää asiakaskeskeisyyttä. Asiakaskeskeisyydellä tarkoitetaan asiakkaan omien kokemusten ja tarpeiden korostamista sekä yksilöllisyyden kunnioittamista. Mönkkösen mukaan asiakaskeskeisyys ei kuitenkaan ole täysin ongelmatonta vuorovaikutuksen kannalta. Liian yksipuolisesti ymmärrettynä voi asiakaskeskeisyys johtaa tilanteeseen, jossa työntekijä osallistuu vuorovaikutukseen liian passiivisena osapuolena. Asiakaskeskeisyyden vaaroihin lukeutuu myös se, että ammattilaiset pelkäävät esittää omia mielipiteitään, sillä he pelkäävät loukkaavansa asiakkaan itsenäisyyttä. Opettajat saattavat esimerkiksi välttää kasvattamisen käsitettä ja puhua mieluummin esimerkiksi kasvun tukemisesta. Asiakaskeskeisyyden nimissä työntekijät saattavat joutua sietämään myös asiakkaiden asiatonta käyttäytymistä edellä mainituilla aloilla. Vaikka tunteista puhuminen ja avautuminen vievät usein asiaa eteenpäin, ei pelkkä asiakkaan

ymmärtäminen yksinään riittää. Hyvän vuorovaikutuksen kannalta vastavuoroisuus on merkittävää (Mönkkönen 2018, 81, 83, 99-100.)

Mönkkönen nimeää dialogisuuden kolmanneksi vaihtoehdoksi asiakkaan ja työntekijän väliselle vuorovaikutukselle. Dialogisuus on yhteisen ymmärryksen rakentamista, jolle oleellista on vastavuoroisuus vuorovaikutuksessa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että asiakkaan ja työntekijän välisessä vuorovaikutuksessa ei edetä vain toisen osapuolen ehdoilla. Dialogisuuteen voi kuulua myös osapuolien yhteinen satunnainen tietämättömyyden tunne. Dialogia ja keskustelua ei tule sekoittaa keskenään, sillä keskustelu voi jäädä kovin pinnalliseksi. Dialogisuus ei ole myöskään väittelyä, koska väittelyssä pyritään voittamaan toinen osapuoli. (Mönkkönen 2018, 107-108, 116.)

Dialogia ei synny ilman luottamuksellista suhdetta. Vuorovaikutuksen osapuolet saattavat kokea toisen poikkeavat näkemykset ja mielipiteet uhkana. Omaa kantaa ei aina kannata esittää liian aikaisin, vaan työntekijä voi ohjata asiakasta määrittelemään oman ongelmansa itse. Toisinaan työntekijän on kuitenkin syytä ottaa puheeksi asiakasta koskeva huolensa mahdollisimman varhain. Tätä kutsutaan *puheeksiottamiseksi*, jota esitellään tässä tutkielmassa tarkemmin hieman myöhemmin. Myös tässä tilanteessa, työntekijän tulisi huomioida oikea ajoitus. Oikeus ottaa rohkeammin kantaa syntyy luottamuksellisen suhteen sekä ajan myötä. (Mönkkönen 2018, 114-115.)

Vuorovaikutuksessa harvoin syntyy täydellistä yhteisymmärrystä, eikä se välttämättä olekaan oleellista dialogin kannalta. Mönkkösen mukaan dialogisessa suhteessa tulisi ennemminkin syntyä ”yhteisen hämmästyksen hetkiä”. Oleellista ei ole sulautuminen toisen näkemyksiin vaan uuden ymmärryksen löytyminen. Dialogisuudessa tasavertaisen suhteen ja hyvän vuorovaikutuksen syntyminen on tärkeämpää kuin asiantuntijakeskeinen ongelmien analysointi tai asiakkaan pelkkä ymmärtäminen. Dialogisuus ei uhkaa työntekijän ammatillisuutta, vaikka hän osallistuisi vuorovaikutukseen enemmän omana inhimillisenä itsenään virallisen roolinsa sijaan. Aidon dialogisuuden onnistuminen ei ole koskaan täysin varmaa. (Mönkkönen 2018, 113, 116-118.)

Arnkil ja Eriksson (2005) esittelevät oppaassaan ”Huoli puheeksi” puheeksiottamisen ennakointimenetelmän. Opas on suunnattu peruspalvelujen, esimerkiksi koulun ja päivähoidon työntekijöille. Menetelmä on tarkoitettu tilanteisiin, joissa työntekijä haluaa puuttua aikaisessa vaiheessa lasta tai nuorta koskevaan huoleensa mutta kokee huolen puheeksi ottamisen huoltajien kanssa haastavaksi. Oppaassa huoli määritellään subjektiiviseksi näkemykseksi, joka tuntuu työntekijässä, ja syntyy hänen tekemiensä havaintojen perusteella. Tekemiään havaintoja työntekijä vertaa aikaisempiin kokemuksiinsa sekä tietoihinsa. Työntekijä saattaa pelätä huoltajien reaktioita, joten hän ei välttämättä uskalla vaarantaa huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä ottamalla huoltaan puheeksi. (Arnkil & Eriksson 2005, 7-8, 21.)

Puheeksioton ennakointimenetelmä koostuu kysymyksistä, jotka on jaettu kolmeen osioon: kysymykset tilannetta valittaessa, kysymykset ennen tapaamista ja kysymykset puheeksiottamisen jälkeen. Työntekijä vastaa kysymyksiin itse. Ensimmäisessä osiossa työntekijä määrittelee konkreettisesti huolensa ja sen suuruuden. Huolen suuruuden arvioinnissa voi hyödyntää oppaassa esiteltyä huolen vyöhykkeistöä. Vyöhykkeistön avulla voi arvioida oman huolensa asteikolla yhdestä seitsemään, yhden ollessa täysin huoleton tilanne ja seitsemän tilanne, jossa muutos on saatava välittömästi. Tässä osiossa työntekijän tulee myös arvioida mitä tapahtuu, jos huolta ei oteta huoltajien kanssa puheeksi. (Arnkil & Eriksson 2005, 12-14, 25.)

Toisen osion kysymyksiä pohditaan valmistautuessa huoltajien kohtaamiseen. Tässä osiossa työntekijä ennakoi huoltajan kokemuksia ja reaktioita, sekä tilanteen etenemistä. Työntekijän tulee pohtia asemaansa suhteessa huoltajiin; kokevatko huoltajat työntekijän turvallisena vai uhkaavana. Työntekijä voi ennakoida sekä huoltajien mahdollisia reaktioita, että omia reaktioitaan esimerkiksi tilanteessa, jossa huoltaja hermostuu. Tilanteeseen valmistautuessaan työntekijän on hyvä miettiä miten hän huolensa ja toiveensa ilmaisee. Huolen tulisi olla konkreettinen, eikä se saa liittyä lapsen tai huoltajan ominaisuuksiin. Myös tarjottavien tukitoimien tulee olla konkreettisia. Sen sijaan, että työntekijä puhuisi ympäröivästä, on hyödyllisempää antaa huoltajalle käytännön esimerkkejä. Keskustelussa tulee

tuoda esille mitä vahvuuksia ja voimavaroja lapsella ja huoltajilla on jo pelkästään sen vuoksi, että se vaikuttaa positiivisesti tilanteen ilmapiiriin. Etukäteen tulisi myös pohtia missä ja milloin huoli otetaan puheeksi. Huoltajalla tulee olla mahdollisuus valmistautua kohtaamiseen. Tilaa valittaessa on syytä ottaa huomioon huoltajan mahdolliset tunnepurkaukset. (Arnkil & Eriksson 2005, 14-16, 22-23.)

Viimeisen osion kysymyksiin vastataan puheeksiottamisen jälkeen. Kysymysten avulla työntekijä reflektoi tilanteen onnistumista ja omaa toimintaansa sekä tuntemuksiaan puheeksioton aikana. Työntekijä arvioi onnistuiko hän ilmaisemaan huolensa konkreettisesti, sekä pystyikö tuoman esille myös lapsen tai huoltajien vahvuuksia. On hyvä pohtia huoltajien reaktioita sekä arvioida omien ennakkointien paikkansa pitävyyttä. Reflektointi kehittää työntekijän ammattitaitoa. Puheeksioton jälkeen työntekijä arvioi vähienikö hänen huolensa lapsesta tai nuoresta ja tarvittaessa pohtia jatkotoimenpiteitä. Lapsen tai nuoren auttaminen saattaa vaatia useita puheeksiottoja. Jos ongelmat ovat jatkuneet pitkään, ei voi olettaa, että tilanne korjaantuu kerralla. (Arnkil & Eriksson 2005, 16-17, 39.)

Arnkil ja Eriksson näkevät puheeksiottamisen ennen kaikkea dialogisena menetelmänä, jossa näkemyserojen sijaan etsitään jotain uutta. Puheeksiottamisen tarkoitus on käynnistää prosessi, jossa ajatellaan yhdessä, ottaen toisen näkemykset ja pyrkimykset huomioon. Varsinaisen vuorovaikutuksen lisäksi dialogi koostuu osapuolten sisäisistä vuoropuheluista, joissa muovataan omia käsityksiä toisen näkemysten perusteella. Dialogissa kuunteleminen on ensisijaista. (Arnkil & Eriksson 2005, 37.)

Puheeksiottamisen tavoitteena on muodostaa liittouma lasta koskevan huolen poistamiseksi. Oppaan mukaan onkin syytä puhua juuri huolesta ongelman sijaan. Tavallisesti pulmatilanteessa pyritään määrittelemään ongelma ja löytämään sille toimiva ratkaisu. Ongelmanmäärittely yhdessä saattaa kuitenkin olla haastavaa osapuolten erilaisten näkemysten vuoksi. On hyödyllisempää puhua työntekijän kokemasta huolesta sen sijaan, että puhuttaisiin perheen ongelmasta. Huoltajat saattavat kokea ”ongelmasta”

puhumisen negatiivisena, ja tämä voi vaikuttaa yhteistyön onnistumiseen. (Arnkil & Eriksson 2005, 12, 20-21.)

Tietoinen ennakointi on osa puheeksiottamisen menetelmää. Menetelmän kannalta oleellista on ennakoitien tietoinen hyödyntäminen. Huolen herätessä työntekijä miettii vaihtoehtoisia toimintatapoja huolen poistamiseksi. Ennakoimalla erilaisten toimintatapojen mahdollisia seurauksia työntekijä voi valita mielestään parhaimman vaihtoehdon. Työntekijä voi ennakoida myös huoltajien reaktioita. Jos työntekijä ennakoi myönteisen suhtautumisen sijaan kielteistä reaktioita, on hänen mahdollista valmistautua tilanteeseen huolella. Huoltaja saattaa puolustautua hyvinkin voimakkaasti. Kun työntekijä on osannut ennakoida huoltajan reaktion, on hänen helpompi pysyä rauhallisena. Oma turvallisuuttaan työntekijän ei pidä vaarantaa, jos hän esimerkiksi ennakoi huoltajan käyttäytyvän uhkaavasti. (Arnkil & Eriksson 2005, 27-29.)

Oppaassa puhutaan sopivasti toisin toimimisesta. Tarjottavaa tukea pohdittaessa tulisi ottaa huomioon perheen sen hetkiset resurssit. Suunnittelussa tulee ottaa huomioon myös mahdolliset aiemmat tukitoimet. Huoltaja ei välttämättä kykene tai suostu ottamaan vastaan tukea, jos se poikkeaa liikaa aiemmista tukitoimista. Huoli lapsesta ei poistu, jos huoltaja kokee työntekijän puskevan omia näkemyksiään läpi ja vetäytyy sen vuoksi yhteistyöstä. Samaistuminen auttaa työntekijää ymmärtämään perheen tilannetta. Liiallisen samaistumisen vaarana on kuitenkin asiakkaan ”yliymmärtäminen”. Tällöin saatetaan jatkaa vastaavan tuen tarjoamista kuin aiemminkin. Tämä saattaa kuitenkin vain ylläpitää ongelmia sen sijaan, että tilanne muuttuisi parempaan suuntaan. (Arnkil & Eriksson 2005, 35-36.)

Tveit (2014, 824) tutki opettajien ja huoltajien näkemyksiä dialogisuudesta haastatteleamalla 11 opettajaa ja kymmentä huoltajaa. Tutkijan mukaan opettajan ja huoltajien välistä dialogia voidaan pitää eräänlaisena neuvotteluna, jolla on tiettyjä piirteitä. Kaikilla osapuolilla tulisi olla tasavertainen mahdollisuus tulla kuulluksi, esittää näkemyksiään sekä halutessaan olla eri mieltä. Myös vapaaehtoisuus ja rehellisyys ovat oleellisia neuvottelulle. Sekä opettajan, että huoltajien oletetaan käyttäytyvän rationaalisesti tapaamisten aikana. Neuvottelemisen ei välttämättä johda

täydelliseen yhteisymmärrykseen, vaan pikemminkin kaikkia osapuolia miellyttävään kompromissiin.

Edellä mainittujen piirteiden lisäksi erityisesti opettajat mainitsivat vastavuoroisuuden ja keskinäisen kunnioituksen dialogisuuden kannalta tärkeiksi ominaisuuksiksi. Opettajien ja huoltajien mukaan dialogisuus on esimerkiksi kuuntelemista, kysymistä ja vastaamista. Dialogissa jokainen saa esittää mielipiteitään sekä olla eri mieltä. Tutkimuksen mukaan sekä opettajat, että huoltajat pitävät toisen ymmärtämistä oleellisempänä kuin yksimielisen lopputuloksen saavuttamista. Erityisesti huoltajat nimesivät myös ominaisuuksia, joita ei suoranaisesti pidetä neuvottelun peruspiirteinä. Huoltajat pitivät hyviä suhteita ja myönteistä ilmapiiriä osapuolten välillä tärkeänä dialogisuuden kannalta. Huoltajien mukaan myös epävirallisella puheella esimerkiksi huumorilla on roolinsa dialogissa. (Tveit 2014, 832.)

Tveitin tutkimuksen mukaan erityisesti opettajilta odotetaan tiettyä roolia dialogissa. Vaikka opettajien ja huoltajien ajatellaan olevan tasavertaisia keskenään, opettajan ammattilaisena odotetaan silti johtavan keskustelua. Opettaja voi halutessaan päättää mistä keskustellaan ja kuinka kauan. Opettajan tulee huolehtia, että huoltaja saa sanoa sanottavansa. Opettajan odotetaan myös käyttäytyvän rationaalisesti, kun taas huoltajat saavat näyttää tunteitaan ja halutessaan myös vaieta. Yhteistä tutkimukseen osallistuneille huoltajille oli se, että heidän lapsillaan oli erityisen tuen tarpeita. Kyseisten oppilaiden kohdalla on siis todennäköisesti tehty enemmän koulun ja kodin välistä yhteistyötä kuin oppilaiden, jotka eivät tarvitse erityistä tukea. Keskustelunaiheet saattavat myös olla haastavampia kuin yleensä. Tutkijan mukaan tutkimuksen tulokset eivät ole täysin yleistettävissä kaikkiin koulussa käytäviin dialogeihin. (Tveit 2014, 826-827, 832-833.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tarkastelen tutkielmassani koulun ja kodin välistä yhteistyötä haastavissa tilanteissa luokanopettajien näkökulmasta. Tässä luvussa esittelen tutkimustehtäväni, tutkielmalle asettamani tutkimuskysymykset sekä tekemiäni tutkimusmenetelmällisiä ratkaisuja perusteluineen.

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkielmassa tarkastelen koulun ja kodin välistä yhteistyötä haastavissa tilanteissa. Tarkoitukseni on selvittää millaisissa tilanteissa yhteistyö huoltajien kanssa on opettajien näkökulmasta haastavaa sekä mikä yhteistyöstä tekee haastavaa. Kokevatko opettajat esimerkiksi tietyistä aiheista keskustelemisen haastavaksi tai onko yhteistyö joidenkin huoltajien kanssa haastavampaa kuin toisten. Tavoitteeni on myös tutkia millaisia tunteita ja kokemuksia haastavat tilanteet herättävät opettajissa. Kokevatko opettajat tilanteet esimerkiksi työläiksi tai henkisesti raskaiksi vai päinvastoin mahdollisuuksiksi kehittää omia vuorovaikutustaitojaan. Kolmas tavoite on selvittää hyödyntävätkö opettajat tiettyjä toimintatapoja haastavissa tilanteissa.

Tutkielmalle asetetut tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia haastavia tilanteita opettajat ovat kohdanneet koulun ja kodin välisessä yhteistyössä uransa aikana, ja mikä tekee tilanteista haastavia?
2. Millaisia tunteita ja kokemuksia haastavat tilanteet herättävät opettajissa?
3. Millaisia toimintatapoja opettajilla on haastavissa tilanteissa?

3.2 Tutkimusmenetelmälliset ratkaisut

Tämä tutkielma on kvalitatiivinen, eli laadullinen. Laadullinen tutkimus pyrkii tarkastelemaan tiettyä ilmiötä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti; tavoitteena on "todellisen elämän" kuvaaminen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara). 2009, 161). Myös Eskolan ja Suorannan (1998, 61) mukaan laadullinen tutkimus pyrkii kuvaamaan, ymmärtämään sekä tulkitsemaan jotakin toimintaa tai

tapahtumaa. Tuomi ja Sarajärvi (2018, 22) kuitenkin muistuttavat, että laadullinen tutkimus ei ole käsitteenä täysin yksiselitteinen vaan se määritellään eri metodioppaissa eri tavoin. Pohjimmiltaan laadullinen tutkimus on heidänkin mukaansa ymmärtävää tutkimusta selittävän sijaan (Tuomi & Sarajärvi, 73). Päädyin laadulliseen tutkimukseen, koska haluan ymmärtää millaiset tilanteet ovat opettajien mielestä haastavia, mikä tilanteista tekee haastavia sekä miten opettajat toimivat näissä tilanteissa.

Laadullisen tutkimuksen aineiston tieteellisyyden kannalta juuri laatu on määrää merkittävämpi tekijä. Aineistonkeruussa voidaan käyttää *harkinnanvaraista otantaa*, jonka tarkoitus on esimerkiksi etsiä haastateltavia, jotka omaavat tutkimuksen kannalta hyödyllistä tietoa. Tutkimuksen aineisto voikin olla suhteellisen pieni. Laadullisessa tutkimuksessa ei yleensä pyritäkään yleistyksiin, jotka ovat tilastollisesti todistettavissa. (Eskola & Suoranta 1998, 18, 61.) Hirsjärven ym. (2009, 182) mukaan yksittäistä tapausta riittävän tarkasti tutkittaessa saadaan selville ”mikä ilmiössä on merkittävää ja mikä toistuu usein tarkasteltaessa ilmiötä yleisemmällä tasolla”.

Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä todistamaan olemassa olevia väittämiä, vaan löytämään tosiasioita aineistosta (Hirsjärvi ym. 2009, 161). Voidaan puhua *hypoteesittomuudesta*, joka tarkoittaa sitä, että tutkimuksen tuloksista ei ole tehty lukkoonlyötyjä ennakko-oletuksia. Vahvat ennakko-oletukset rajaavat liikaa tutkimusta sekä tutkimuksellisia ratkaisuja. Aikaisemmat kokemukset vaikuttavat aina tehtäviin havaintoihin, ja tämä tulee tiedostaa tutkimusta tehdessä. Laadullista tutkimusta tehdessään tutkijan tulisi oppia jotain uutta. (Eskola & Suoranta 1998, 19-20.) Esimerkiksi jos tässä tutkielmassa keskittyisin pelkästään tilanteisiin, joiden oletan olevan haastavia tutkimuksen viitekehyksen ja omien kokemuksieni perusteella, jotain merkittävää saattaisi jäädä tarkastelun ulkopuolelle.

3.3 Aineiston kuvaus

Tässä luvussa esittelen tutkielman aineiston, sen keruun ja sille tehdyn analyysin. Aineisto koostuu puolistrukturoiduista teemahaastatteluista, joissa

käsittelin haastateltavien opettajien kanssa koulun ja kodin välistä yhteistyötä haastavissa tilanteissa.

3.3.1 Aineisto ja sen hankinta

Tutkielmani aineiston keräsin haastattelemalla luokanopettajia. Päädyin haastatteluun, sillä koin sen olevan tutkielmani kannalta toimivampi menetelmä kuin esimerkiksi kysely tai havainnointi. Kysely olisi saattanut jättää tutkielman kannalta jotain tärkeää ulkopuolelle, sillä yksiselitteisten kysymysten sekä onnistuneiden vastausvaihtoehtojen muodostaminen on vaikeaa. Yhteistyötilanteiden havainnointi olisi todennäköisesti ollut kovin haastavaa tai jopa mahdotonta toteuttaa. Aineisto koostuu kolmesta haastattelusta, jotka toteutin maaliskuussa 2019. Äänitin haastattelut Audio Recorder Lite -tietokoneohjelmalla ja litteroin ne kirjalliseen muotoon analyysia varten. Haastateltavia etsiessäni lähestyin useita pohjois-karjalalaisia luokanopettajia sähköpostitse lyhyellä saatekirjeellä. Saatekirjeessä esittelin tutkielmani aiheen sekä haastattelun teemoja. Julkaisin saatekirjeen myös Facebookissa, Alakoulun aarreaitta -ryhmässä. Valitettavasti kumpikaan edellä mainituista keinoista ei tuottanut tulosta, joten päätin lähestyä opettajia seuraavaksi kasvotusten. Lähestyin kolmea opettajaa heidän työpaikallaan ja tiedustelin heidän halukkuuttaan osallistua tutkimukseen. Tämä osoittautui toimivaksi, ja löysin kolme haastateltavaa luokanopettajaa. Opettajista kaksi työskentelee samassa koulussa. Haastattelut toteutetin opettajien valitsemana ajankohtana, heidän valitsemassaan paikassa.

Hirsjärven ja Hurmeen (2009, 42) mukaan haastattelulle oleellista on, että se on ennalta suunniteltua päämäärähakuista toimintaa, joka tähtää informaation keräämiseen. Käyttämäni haastattelumenetelmä oli teemahaastattelu (liite 1.). Nimensä mukaisesti teemahaastattelu toteutetaan tiettyjen teemojen varassa. Tämän haastattelun teemoja oli kolme: haastavat aiheet ja tilanteet koulun ja kodin välisessä yhteistyössä, opettajien kokemukset ja tunteet haastavissa tilanteissa sekä opettajien toimintatavat haastavissa tilanteissa. Teemahaastattelua pidetään puolistrukturoituna haastattelumenetelmänä, sillä haastattelun teemat ovat kaikille haastateltaville samat. Puolistrukturoiduissa haastatteluissa jonkin haastattelun osatekijän, kuten kysymysten muodon tai

järjestyksen, tulee olla kaikissa haastatteluissa sama. Se antaa kuitenkin haastattelijalle enemmän vapauksia, kuin strukturoitu haastattelu, jossa kysymykset tulee esittää täysin samassa muodossa ja järjestyksessä jokaisessa haastattelussa. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47-48.) Teemahaastattelun vapauksia hyödynsin tässä tutkimuksessa siten, että minulla oli mahdollisuus esittää jatkokysymyksiä opettajille. Esitin myös tarpeen mukaan tarkentavia kysymyksiä.

Haastattelulla on monia etuja aineistonkeruuta ajatellen. Haastattelussa on esimerkiksi mahdollista pyytää perusteluja sekä esittää tarvittaessa lisäkysymyksiä, ja täten syventää saatua tietoa. Haastateltava nähdään aktiivisena toimijana, jolla on mahdollisuus kertoa vapaasti itsestään, mieluusti jopa enemmän kuin tutkija on osannut odottaa. Koen näiden kahden edun olevan erityisen tärkeitä tutkielmani kannalta. Haastattelun etu verrattuna esimerkiksi kyselyyn on pienempi riski monitulkintaisuudelle ja väärintymmärryksille. Kyselyn avulla tutkija ei voi myöskään varmistua siitä, kuinka vakavasti vastaajat suhtautuvat tutkimukseen tai kuinka rehellisiä vastaukset oikeasti ovat. Haastattelua ei voida pitää kuitenkaan täysin ongelmattomana menetelmänä. Ihmisille on tyypillistä antaa sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia, ja tämä saattaa vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. (Hirsjärvi ym. 2009, 195, 205-206.) Haastattelussa kertyy myös tutkimuksen kannalta paljon turhaa tietoa (Hirsjärvi & Hurme 2009, 36).

Taulukko 1. Tutkimukseen osallistuneet opettajat

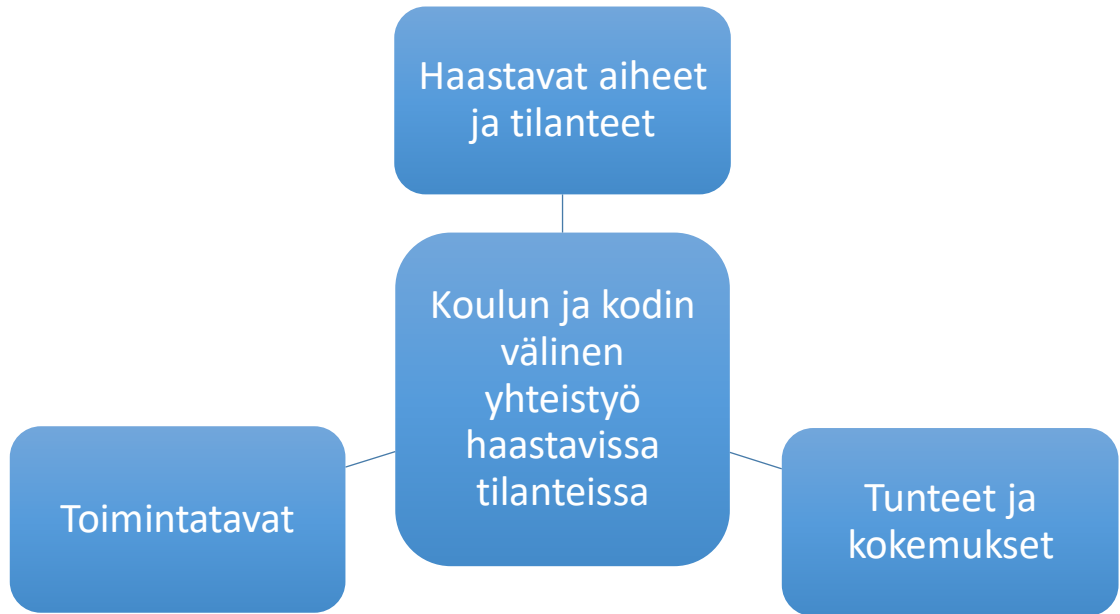
Opettajan lyhenne	Ikä	Sukupuoli
H1	26	Nainen
H2	53	Nainen
H3	58	Nainen

3.3.2 Aineiston käsittely ja analyysi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan pitää joko yksittäisenä metodina tai väljänä teoreettisena viitekehystenä erilaisille

laadullisen aineiston analyysimenetelmille. Kun sisällönanalyysiä käytetään yksittäisenä menetelmänä, sen tavoite on muodostaa tutkittavasta ilmiöstä tiivis sekä yleisluontoinen kuvaus. Sisällönanalyysi kohdistuu erilaisiin dokumentteihin, kuten kirjoihin, kirjeisiin ja artikkeleihin mutta myös kaikkeen muuhun materiaaliin, joka on saatettu kirjalliseen muotoon. Laadullinen aineisto saattaa sisältää useita mielenkiintoisia asioita, joten tutkittavan ilmiön tulee olla selkeästi rajattu. Aineistosta tulee kuitenkin pyrkiä raportoimaan kaikki mahdollinen tutkittavasta ilmiöstä. Kun aineistosta on poimittu kaikki tutkimuksen kannalta oleellinen, se on jotenkin ryhmiteltävä varsinaista analyysia varten. Sisällönanalyysin heikkous piilee siinä, että tutkija saattaa vain järjestellä aineistonsa sen sijaan, että muodostaisi siitä myös johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91-93, 103.)

Äänitin haastattelut, ja litteroin ne sanasta sanaan sisällönanalyysia varten. Luin litteroidut haastattelut läpi useampaan kertaan, jonka jälkeen alleviivasin aineistosta kaiken tutkielmani kannalta oleellisen. Poimin yksittäisiä sanoja, lauseita sekä pidempiä tekstipätkiä. Nämä ilmaukset ryhmittelin teemoittelemalla. Teemoittelu on aineiston erottelua ja ryhmittelyä erilaisten aihepiirien mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Koin teemoittelun luontevaksi menetelmäksi, sillä keräsin tutkielmani aineiston teemahaastattelujen avulla. Muodostamistani teemoista kolme perustuu pitkälti haastattelun teemoihin. Ensimmäiseen teemaan sijoitin ilmaukset, jotka liittyivät haastaviin tilanteisiin ja opettajien haastavaksi kokemuksiin aiheisiin. Toiseen sijoitin ne ilmaukset, joissa opettajat kuvailivat kokemuksiaan ja tuntemuksiaan haastavissa tilanteissa. Kolmanteen sijoitin ilmaukset, joissa opettajat nimesivät toimintatapojaan. Neljänteen teemaan kokosin ilmaukset, jotka eivät sopineet kolmeen muuhun teemaan mutta olivat mielestäni oleellisia tutkielmani kannalta. Analyysin ja tulosten raportoinnin edetessä huomasin kuitenkin, että neljänteen teemaan sijoittamani ilmaukset sopivat sittenkin kolmeen ensimmäiseen. Teemoja muodostuikin siis lopulta kolme. Teemoittelun aikana kävin vielä uudelleen alleviivaamani ilmaukset läpi arvioiden niiden tarpeellisuutta. Joitakin ilmauksia karsin teemoittelun ulkopuolelle. Kävin jokaisen teeman yksitellen läpi ja ryhmittelin samaan asiaan liittyvät ilmaukset yhteen helpottaakseni niiden myöhempää tulkintaa ja tulosten raportointia.

Kuvio 1. Sisällönanalyysissä muodostuneet teemat

4 TULOKSET JA NIIDEN TARKASTELU

Tässä luvussa tarkastelen tutkimukseni tuloksia tutkimuskysymyksittäin käyttäen apuna sisällön analyysissä muodostamiani kolmea teemaa. Aineistosta poimimani ilmaukset jakautuivat teemoittain siten, että teemoihin ”haastavat aiheet ja tilanteet” sekä ”toimintatavat” sijoittui eniten ilmauksia.

4.1 Haastavat aiheet ja tilanteet koulun ja kodin välisessä yhteistyössä

Ensimmäiseen teemaan sijoitin ilmaukset, jotka liittyvät haastaviin aiheisiin sekä tilanteisiin koulun ja kodin välisessä yhteistyössä. Kaikki opettajat kokivat erityisesti käyttäytymisen pulmista keskustelemisen huoltajien kanssa haastavaksi. Käyttäytymisen pulmilla opettajat tarkoittivat esimerkiksi keskittymisvaikeuksia, sääntöjen rikkomista tai työskentelystä kieltäytymistä oppitunneilla, mutta myös väkivaltaista käytöstä. Opettajien mukaan käyttäytymisen pulmista keskusteleminen on erityisen haastavaa, jos oppilaan ikävä käytös on toistuvaa tai jos epäillään jopa käytöshäiriöitä .

Opettajat kokivat käyttäytymisen pulmista keskustelemisen haastavaksi huoltajien mahdollisen reaktion vuoksi. Opettajat kertoivat huoltajien olevan usein yllättyneitä lapsensa ikävästä käytöksestä. Lapset saattavat käyttäytyä koulussa hyvinkin eri tavalla kuin kotona. Opettajien mukaan jotkut vanhemmat jopa kieltäytyvät uskomasta opettajaa, sillä heidän mukaansa käyttäytymisen pulmia ei ilmene missään muualla. Yksi opettajista kuvasi asiaa näin:

Se saattaa olla yllätys vanhemmille. Mie jollain tavalla uskon, et se ei ole niin suuri yllätys mutta se on ikään kuin annettu olla, siihen ei oo niinku puututtu ehkä riittävän aikasin. H3

Yksi opettajista koki käyttäytymisen pulmien korostuvan usein lasten siirtyessä päivähoidosta peruskouluun. Opettaja perusteli kokemustaan sillä, että kasvatustavoitteistaan huolimatta päivähoito on peruskoulua joustavampaa. Toisin kuin päivähoidossa, koulussa oppilas ei saa kieltäytyä osallistumasta

opetukseen. Opettaja myös kertoi, että toisinaan lasten erilaisiin tunne-elämän häiriöihin ei ole puututtu päivähoitossa, joten niiden tuleminen esiin isommassa opetusryhmässä saattaa olla yllätys huoltajille. Saman opettajan mukaan ensimmäisen luokan aloittaminen saattaa olla ylipäätään haastavaa, kun koulun ja kodin välistä yhteistyökulttuuria vasta muodostetaan huoltajien kanssa.

Vain yksi opettajista mainitsi oppimisen pulmista tai tuen tarpeista keskustelemisen huoltajien kanssa haastavaksi. Kyseinen opettaja kertoi tuen tarpeista puhumisen olevan haastavaa silloin, kun ei tarkalleen tiedä, millaisesta tuesta oppilas voisi hyötyä. Hän myös perusteli asiaa vielä vähäisellä työkokemuksella:

Esimerkiks, jos ehdottaa jotain tutkimuksia tai tällasta, nii se on aika haastavaa, koska ei ite välttämättä osaa, ei oo viel uran puolelta niin paljon kokemusta et osais vastata sit jatkokysymyksiin kauheesti. H1

Toinen opettaja esitti eriävän mielipiteen. Hänen mukaansa oppimisen pulmista keskusteleminen huoltajien kanssa ei ollut haastavaa, mutta hänkin kertoi kiinnittävänsä huomiota tapaan, jolla oppimisen pulmista puhuu.

Yksi opettajista kertoi kohtaavansa koulussa edelleen lapsia, joiden tarpeista ei ole pidetty huolta asianmukaisesti. Esimerkiksi lapsen henkilökohtaisesta hygieniasta ei ole pidetty huolta tai lapsi on kouluun tullessaan hyvin nälkäinen. Opettajan mukaan lapsen tilanteesta syntyy ensisijaisesti huoli, ja hän koki asian puheeksi ottamisen huoltajien kanssa kunnioittavaan sävyyn haastavaksi. Opettaja kertoi ottaneensa asian joskus puheeksi myös terveydenhoitajan kanssa, ja toivoneen asian ratkeavan sitä kautta. Oppilaiden syömättömyydestä opettaja oli suoraan yhteydessä huoltajiin.

Opettajat kokivat toisinaan haastavaksi löytää sellaisen sävyn, jolla pulmat kannattaisi ottaa puheeksi huoltajien kanssa. Yksi opettajista koki tämän erityisen haastavaksi kasvokkain huoltajien kanssa. Erästä arviointikeskustelua hän kuvasi näin:

Kylhän sitä sit yritti mut sit sitä niinku tahtomattaan mietti sit keskustelun jälkeen, et "miten mie en nyt saanu niinku sanottua". H1

Opettajat kokivat toisinaan haastavaksi sanojensa muotoilemisen, sillä he pelkäsivät loukkaavansa huoltajia. He eivät myöskään halunneet vaikuttaa siltä, että he syyttäisivät huoltajia esimerkiksi lapsen käyttäytymisen pulmista. Opettajat saattoivat pehmittää sanojaan ottaessaan pulmia puheeksi huoltajien kanssa hyvän yhteistyön säilyttämiseksi. Yksi opettajista kertoi myös huomanneensa kaunistelewansa sanojaan tahtomattaan, jolloin huoltajille ei välttämättä välittynyt riittävän vakavaa kuvaa lapsen pulmista. Tämä vastaa Pilet-Shoren (2016) tutkimusta, jonka mukaan opettajat kiinnittivät erityistä huomiota tapaan, jolla he antoivat negatiivista palautetta oppilaasta tämän huoltajille. Opettajat kokivat myös, että ennen puheeksi ottamista asiasta tuli ottaa riittävästi selvää, jotta heillä olisi esittää huoltajille tarvittaessa todisteita sanojensa tueksi.

Kaikkien opettajien mukaan yhteistyö tietynlaisten huoltajien kanssa oli haastavampaa kuin toisten huoltajien. Yksi opettajista mainitsi haastavan yhteistyön johtuvan usein aiheen sijaan juuri tietyistä huoltajista. Haastatteluissa erottui selkeästi kolme opettajien haastavaksi kokemaa huoltajatyyppeä: opettajan kanssa eri mieltä olevat huoltajat, opettajalta paljon vaativat huoltajat sekä opettajaa syyttävät huoltajat. Opettajien mukaan haasteita esiintyy huoltajien kanssa, jotka eivät vaadi lapsiltaan samoja asioita, kuin koulussa vaaditaan. Yksi opettajista esimerkiksi kertoi joidenkin huoltajien perustelleen kotitehtävien tekemättömyyttä oppilaan haluttomuudella. Hän kuvasi asiaa myös näin:

Vanhemmat haluaa monta kertaa, tai jos on ongelmia, nii miellyttää sitä lasta, elikkä kotona ei vaadita esimerkiksi tekemään läksyjä tai mitään muutakaan.

H3

Opettajien mukaan huoltajat saattavat myös ajatella opettajan vaativan oppilailta liikaa. Opettajien mukaan yhteistyö huoltajien kanssa on myös silloin haastavaa, jos näkemykset oppilaan taidoista ja osaamisesta eivät kohtaa. Osa huoltajista ei myöskään syystä tai toisesta halua vetää yhteistä linjaa

opettajan kanssa esimerkiksi käyttäytymiseen liittyen. Tämä vastaa Laken & Billingsleyn (2000) tutkimusta, jonka mukaan 90% konflikteista opettajien ja huoltajien välillä johtui juuri erimielisyyksistä.

Opettajat kertoivat kohdanneensa vaativia huoltajia. Yksi opettajista koki huoltajien osaavan vaatia opettajilta enemmän kuin ehkä aikaisemmin. Huoltajien koettiin toisinaan vaativan opettajilta ylimääräistä työtä mutta myös asioita, jotka eivät kuulu opettajan työtehtäviin. Asiaa kuvattiin esimerkiksi seuraavalla tavalla:

Sit vanhemmilta tulee ihan sellasestakin, ihan niinku mikä ois tavallaan sen oppilaan ja vanhemman vastuu, nii sit tulee itelle semmosta viestiä "et voisitko sinä nyt huolehtia". Nii toiset on niinku vaativia. Jotenki sellasta, et ne vaatii sellasta palvelua, nii sellanen on miun mielestä ihan kummallista. H1

Opettajat kokivat joskus joutuneensa pitämään tiukastikin kiinni siitä, minkä kokivat olevan huoltajan vastuulla, ja minkä opettajan. Eräs opettaja kertoi omien näkemyksiensä perustelemisen huoltajille olevan haastavaa, jos huoltajat ilmaisivat olevansa erimieltä. Samainen opettaja koki huoltajien olevan toisinaan hyvin eri mieltä opettajan kanssa siitä, millä tavoin esimerkiksi lapsen käyttäytymisen pulmien kohdalla olisi hyvä toimia.

Kolmas haastava huoltajatyyppe oli opettajia eri asioista syyttävät huoltajat. Opettajien mukaan huoltajien ensimmäinen reaktio haastavissa tilanteissa on usein syyttää opettajaa. Yksi opettajista kertoi esimerkiksi olleensa tekemisissä huoltajien kanssa, jotka syyttivät aina opettajaa tilanteesta riippumatta. Huoltajat väittivät esimerkiksi oppilaan käyttäytymisen pulmien johtuvan opettajan työtavoista. Huoltajat saattoivat syyttää opettajaa riittävästä näytöstä huolimatta:

Vaikka faktoja pöydälle esität ja on vaikka joku toinen todistamassa mitä on tapahtunut, nii siitä huolimatta aina vielä lopuksi, että et kuitenki se, että se sormi osottaa sinne opettajan suuntaan. H2

Huoltajiin on toisinaan haastavaa saada yhteyttä. Yksi opettajista kertoi huoltajien esimerkiksi joskus jättävän vastaamatta Wilma-viesteihin, siitä huolimatta, että viesti on luettu. Hän oli huomannut myös seuraavaa:

Oot lähettäny paljon viestejä joihinkin asioihin liittyen, niihin ei vastata mutta sitten tulee viestiä kuitenkin jostain muista asioista, jotka on sitten kritiikkiä tavallaan itelle. H1

Haastateltavien mukaan haastavat tilanteet vaativat opettajalta ammatillisuutta. Huoltajan syytöksistä huolimatta opettajien tulisi pysyä rauhallisena sekä ymmärtää huoltajan reaktiota ja perheen tilannetta. Yksi opettajista koki, että koulun ja kodin välisen yhteyden säilymisen kannalta on tärkeää, että opettaja toimii tilanteissa vastaanottavaisena. Toinen opettaja kertoi eri huoltajien reagoivan samoihinkin asioihin hyvin eri tavoin. Hän kertoi myös joidenkin huoltajien lähestyvän opettajaa lähtökohtaisesti hyökkävään sävyyn.

Yhteistyö huoltajien kanssa oli opettajien mukaan haastavaa myös silloin, kun huoltajan oma elämä ei ole kunnossa. Yksi opettajista kertoi huomanneensa yhteistyön olevan haastavaa, jos kotona vaikuttaa olevan jotain kuormitusta. Esimerkiksi huoltajan vakava sairaus, mielenterveysongelmat tai päihteiden käyttö vaikeuttavat koulun ja kodin välistä yhteistyötä. Yhden opettajan mukaan maahanmuuttajataustaisten perheiden kohdalla huoltajan oleskelulupaan liittyvät asiat saattoivat myös vaikuttaa yhteistyöhön. Avioerotilanteissa yhteistyö huoltajien kanssa saattaa olla myös haastavaa.

4.2 Opettajien tunteet ja kokemukset haastavissa tilanteissa

Pyrin myös selvittämään millaisia tunteita haastavat tilanteet herättävät opettajissa. Opettajien mukaan haastavat tilanteet herättivät heissä monenlaisia tunteita, kuten suuttumusta ja ärsyyntymistä, jopa vihantunteita ja ahdistusta. Haastavien asioiden ottaminen puheeksi huoltajien kanssa aiheutti yhden opettajan mukaan hermostuneisuutta sekä epävarmuutta. Toisinaan vanhempien yhteydenotot aiheuttivat opettajissa hermostuneisuutta, jos yhteistyö oli aikaisemminkin ollut kyseisen huoltajan kanssa haastavaa.

Haastavan asian puheeksi ottaminen saattaa myös tuntua vaikealta, jos perheellä on jo muutenkin vaikeaa. Yksi opettajista koki myös joskus tullessa kohdelluksi epäoikeudenmukaisesti huoltajien taholta:

Kyllä ikävät yhteydenotot, niin kyllähän ne totta kai satuttaa myöskin ja varsinkin, jos sen tietää, et se ei ole niinkun oikein et se on niinkun, et se ei oo näin. H3

Kaikki opettajat kertoivat pitkästäkin työkokemuksesta huolimatta miettivänsä haastavia tilanteita vapaa-ajalla. Työhuolien jättäminen töihin ei ollut opettajien mukaan mahdollista. Kaikki opettajat kertoivat myös ensimmäisenä arvioivansa kriittisesti omaa toimintaansa haastavissa tilanteissa siitä huolimatta, että tiesivät toimivansa oikein. Opettajat kokivat itseluottamuksen olevan toisinaan kovilla haastavissa tilanteissa. Yksi opettajista kuvasi kokemuksiaan näin:

Itelle täytyy välillä muistuttaa sitä, että ”no minä oon tämän alan ammattilainen, että kyllä minä tiän mitä tässä tehään”. H3

Kysyin opettajilta kokevatko he haastavat tilanteet koulun ja kodin välisessä yhteistyössä uuvuttaviksi. Opettajat eivät kokeneet, että olisivat koskaan uransa aikana varsinaisesti uupuneet haastavien tilanteiden vuoksi mutta pitivät tilanteita silti raskaina. Yksittäiset tilanteet eivät olleet uuvuttavia mutta pitkittyessään tilanteet vievät opettajien mukaan aikaa ja energiaa, sekä aiheuttavat ylimääräistä ajatustyötä. Yksi opettajista koki tilanteiden olevan ennemminkin turhauttavia, sillä asiat etenevät koulumaailmassa usein hitaasti, ja ratkaisun löytyminen saattaa kestää pitkään. Toisinaan yhteistyö joidenkin huoltajien kanssa on asiasta riippumatta haastavaa:

Se on hirveen raskasta, et sie joudut omaa niinku ammattitaitoa ja omaa osaamistas kokoajan niinku puolustelemaan, että niinku, et niinku hirveen pienistä asioistakin sitten tämmösten vanhempien kanssa saa niinku väentää, ja se vie hirveesti energiaa. H2

Opettajat kokivat haastavien tilanteiden kehittäneen ylipäättään heidän ammattitaitoaan. He kertoivat myös esimerkkejä. Tilanteet ovat kehittäneet taitoa kohdata huoltajia haastavissa tilanteissa. Yksi opettajista kertoi, että aikaisemmissa haastavissa tilanteissa toimineita keinoja on voinut hyödyntää myöhemmin eri tilanteissa. Toinen opettaja koki oppineensa paljon moniammatillisesta yhteistyöstä haastavien tilanteiden kautta. Yksi opettajista kertoi oppineensa huoltajalta saamastaan palautteesta:

Oon ihan päässy oppimaan uutta, että tuota oppilas ku on vaikka joutunut vaikeuksiin ja sitten oon ollu kodin kaa yhteydessä, esimerkiks ihan vaikka fyysinen vahinko tullu, nii sitten on niinku vanhemman kritiikistä oppinu ihan niinku terveystasoiatki. H1

Samainen opettaja kuvasi opettajan työn vaativuutta ja monipuolisuutta osuvasti:

Tää on aika, miten sen nyt sanois, tää on aika monipuolista osaamista tai tekemistä vaativa työ, jos et osaa nii teet kuitenkin. H1

Kaksi opettajista koki kehittyneensä iän ja kokemuksen myötä haastavien tilanteiden käsittelyssä. Kolmas koki toisinaan juuri vähäisen työkokemuksen vaikuttavan itseluottamukseen haastavissa tilanteissa. Toinen kokeneemmista opettajista koki iän myötä oppineensa, että tilanteita ei pidä ottaa esimerkiksi huoltajan syyttelystä huolimatta henkilökohtaisesti. Toinen oli samoilla linjoilla ja totesi, että huoltajien yksittäiset ikävät yhteydenotot eivät välttämättä tunnu pahalle. Hän kuvasi asiaa myös näin:

Ja kyllähän se, miten sitä sanos et, iän myötä niin, ehkä väärä termi ”kovettaa”, ei se koveta vaan semmosta niinku, että ei oo niin herkkä sitten pienemmille asioille, et sitä ei ota niin itteensä. H2

Kaikki opettajat korostivat työyhteisön vertaistuen merkitystä haastavissa tilanteissa. Kaikki myös kokivat saaneensa tukea rehtorilta ja kollegoilta, toisinaan myös pyytämättä. Yksi opettajista mainitsi, että haastavissa tilanteissa on tärkeää, että rehtori tai joku muu työyhteisön jäsen on tietoinen

sekä ajan tasalla tilanteesta. Opettajien mukaan haastavissa tilanteissa on tärkeää, että asioista pystyy puhumaan kollegan kanssa, sen sijaan, että pohtisi asioita vain yksin. Opettajat kertoivat myös toisinaan pyytäneensä haastavissa tilanteissa toisilta opettajilta apua tai mielipidettä.

4.3 Opettajien toimintatavat haastavissa tilanteissa

Selvitin haastatteluissa onko opettajilla tiettyjä toimintatapoja haastavissa tilanteissa. Kysyttäessä opettajilta, mikä on paras tapa kohdata huoltajat haastavassa tilanteessa, opettajien näkemyksissä oli joitain eroja. Yksi opettajista koki, että parasta olisi tavata huoltajat kasvokkain, toinen suosi soittamista ja kolmas koki parhaaksi lähestyä huoltajia kirjallisesti. Viimeksi mainittu oli melko yllättävää, sillä kaksi ensimmäistä kokivat kirjallisen viestinnän olevan huonoin tapa lähestyä huoltajia haastavassa tilanteessa. Opettajien mukaan tapaamisen tai puhelun aikana asian saa varmemmin selvitettyä. Tapaamisen eduksi koettiin myös se, että siinä ollaan aktiivisessa vuorovaikutuksessa huoltajan kanssa. Huoltajalla on esimerkiksi parempi mahdollisuus esittää kysymyksiä opettajalle sekä tuoda omia näkemyksiään keskusteluun. Soittamista suosiva opettaja koki, että puhelimitse lähestyminen on paras tapa tehdä mahdollisimman tiivistä yhteistyötä huoltajien kanssa. Yksi opettajista korosti myös rehellisyyttä sekä nopeutta. Hänen mukaansa lasten kohdalla on erityisen tärkeää, että yhteydenotossa ei viivytellä vaan huoltajaan ollaan mahdollisimman nopeasti yhteydessä.

Yksi opettajista kertoi lähestyvänsä huoltajia Wilman kautta kirjallisesti haastavissa tilanteissa. Hän nimesi kirjallisen viestinnän eduksi mahdollisuuden suunnitella sekä muotoilla viestiä rauhassa. Hän myös koki saavansa sanottua viestissä kaiken haluamansa ilman keskeytyksiä. Hän perusteli asiaa myös näin:

Esimerkiks, jos on hyvää ja huonoo sanottavaa ja alotat vaikka siitä haastavasta jutusta tai vaikka aloittasit hyvästä, sit siirryt siihen haastavaan, nii viestiä lukiessa nii se lukija luultavasti lukee sen koko viestin. H1

Kuten aikaisemmin mainitsin, muut opettajat kokivat kirjallisen viestinnän huonoimmaksi tavaksi kohdata huoltajat haastavassa tilanteessa. Kirjallisessa viestinnässä huoltajalla ei ole vastaavaa mahdollisuutta osallistua vuorovaikutukseen. Molemmat kertoivat pyrkivänsä välttämään esimerkiksi Wilman käyttöä haastavissa tilanteissa. Oppilaan Wilma-merkintöjen kerrottiin aiheuttavan toisinaan haastavia tilanteita opettajan ja huoltajien välillä. Wilma-merkinnät tulisi opettajien mukaan aina selittää ja perustella huoltajille. Esimerkiksi oppilaan käyttäytymisen pulmien kohdalla viestintä ei opettajien mukaan saa tapahtua pelkästään Wilma-merkintöjen, kuten ”epäasiallinen käytös”, kautta.

Jos opettajat joutuivat lähestymään huoltajia kirjallisesti, he kirjoittivat viestin ajan kanssa ja kiinnittivät paljon huomiota viestin sisältöön ja sävyyn. Toinen opettajista ajatteli, että huoltajat saattavat kokea Wilma-viestit usein syyttävinä, ja pyrkikin asettumaan viestiä kirjoittaessaan huoltajan asemaan. Opettajat olivat toisinaan keskustelleet toisen opettajan kanssa Wilma-viestien sisällöstä, tai pyytäneet heitä lukemaan viestejä ennen niiden lähettämistä huoltajille. Kaikki kolme opettajaa tiedostivat, että kirjallinen viesti saattaa olla myös monitulkintainen. Kirjallista viestintää suosiva opettaja kertoi pyrkivänsä kirjoittamaan viestit siten, että ne olivat mahdollisimman yksiselitteisiä. Kirjallisesta viestinnästä jää dokumentti molemmille osapuolille. Yksi opettaja mainitsi tässäkin olevan omat vaaransa; haastavissa tilanteissa huoltaja saattaa tarttua hyvinkin pieniin yksityiskohtiin viestissä. Viestit on myös hyvä kirjoittaa mahdollisimman tiiviisti:

Mie en ainakaan harrasta semmosta pitkää lavertelua, vaan asiat sitten asioina ja sillä tavalla, että mie katon, että tämän takan seison, että tämän minkä olen kirjoittanut voin sanoa myös tässä näin. H3

Haastavissa tilanteissa kannattaa pyytää avuksi toista opettajaa. Tähän kannustavat myös Lämsä ja Karhuniemi (2013). Jos huoltajat kohdataan haastavassa tilanteessa, on opettajien mukaan paikalla oltava toinen koulun työntekijä. Opettajat olivat pyytäneet tilanteisiin mukaan toisen luokanopettajan, erityisopettajan tai koulunkäynninohjaajan. Yksi opettajista kertoi, että heidän koulussaan on linjaus, ettei huoltajia saa kohdata yksin

haastavassa tilanteessa. Toisen työntekijän tehtävä on toimia kohtaamisessa ”todistajana”. Tarvittaessa hän voi jälkikäteen todistaa, mistä kohtaamisessa on puhuttu ja kuka on sanonut mitäkin, ettei opettajan puheita voida esimerkiksi vääristellä toisessa yhteydessä. Toisen henkilön olisi hyvä olla myös tietoinen asiasta tai tilanteesta, jonka vuoksi huoltajien kanssa kohdataan, jotta hän voi vahvistaa mitä tilanteessa on tapahtunut. Opettajien mukaan toisen työntekijän tulisi olla paikalla myös silloin, kun huoltajille soitetaan haastavassa tilanteessa. Haastattelemistani opettajista kaksi oli ollut myös itse todistajana toisen opettajan tukena haastavassa tilanteessa.

Opettajat kertoivat pyytäneensä toisilta opettajilta apua ennen asian puheeksi ottamista huoltajien kanssa. Opettajat saattoivat kääntyä toisen opettajan puoleen sellaisissa tilanteissa, joista uskoivat toisella opettajalla olevan enemmän kokemusta tai tietoa. Esimerkiksi epäillessään oppilaalla oppimisen pulmia, opettajat kertoivat kääntyneensä jonkun toisen oppilaiden kanssa työskentelevän opettajan tai erityisopettajan puoleen:

Tänä päivänä on onneks mahdollisuus kun on erityisopettajan tunnit niin keskustella kollegan kanssa ensin tästä, että ”miten onks sinulle näyttäytynyt asia samalla tavalla” ja näin. H3

Haastatteluissa mainittiin useita toimintatapoja, joita opettajat hyödyntävät haastavissa tilanteissa. He kertoivat kiinnittävänsä huomiota tapaan, jolla ottavat haastavia asioita puheeksi huoltajien kanssa. Haastavissa tilanteissa asia tulisi ilmaista siten, että opettajalla on herännyt huoli oppilaasta. Myös Arnkil ja Eriksson (2005) kehottavat Huoli puheeksi-menetelmässään puhumaan huolesta ongelman sijaan. Kyseinen menetelmä oli ylipäätään tuttu kahdelle opettajista. Vaikka haastavissa tilanteissa tuleekin olla rehellinen, asioista ei silti kannata puhua liian suoraan. Opettajat kertoivat esimerkiksi pehmittävänsä sanomisiaan sekä pyrkivänsä ylläpitämään haastavista aiheista huolimatta myönteistä ilmapiiriä. Tämä vastaa osittain Pillet-Shoren (2016) tutkimusta, jonka mukaan opettajat kiinnittivät erityistä huomiota tapaan, jolla he antoivat negatiivista palautetta oppilaasta tämän huoltajille. Huoltajan sanomisia voi toistaa tarpeen mukaan. Opettajan tulee kuunnella ja

ymmärtää huoltajia mutta tuoda silti omat näkemyksensä esille. Yhden opettajan mukaan huoltajien kanssa kannattaa olla sopivasti joustava:

Se ois miun mielestä se viimeinen virhe sitten, et jos on haastava tilanne nii se liian joustava tai sitte et ei joustu ollenkaan. Niinku se, et pitää oman kantansa selvästi esillä, mut että antaa vähän niinku myötä sillee tavallaa että ”joo ymmärrän” tai että ”hyvä kun sanot” tai vähintään jotain niinku sellast. H1

Opettajien mukaan ratkaisukeskeisyys on tärkeää haastavissa tilanteissa. Sen sijaan, että keskustelu koskisi pelkästään oppilaan pulmia, tulisi huoltajien kanssa keskustella myös siitä, miten jatkossa toimitaan. Opettajan tulisi miettiä jo etukäteen joitakin vaihtoehtoja, mitä tarjota huoltajille. Jos oppilaalla on esimerkiksi oppimisen pulmia, opettaja voi pohtia millaisesta tuesta oppilas voisi hyötyä. Tarvittaessa apua voi pyytää myös erityisopettajalta.

Opettajat kertoivat valmistautuvansa huolellisesti ennen haastavien asioiden puheeksi ottamista huoltajien kanssa. Kohtaamisessa tulee olla riittävästi faktaa mitä esittää huoltajille. Ennen kohtaamista opettajat esimerkiksi kirjoittavat ylös asioita, joita aikovat ottaa puheeksi huoltajien kanssa. Yksi opettajista mainitsi, että jos kahdella tai useammalla oppilaalla on tullut riitaa koulussa, tulisi opettajan kuulla kaikkia osapuolia ja käsitellä asia loppuun jo koulussa ennen yhteydenottoa huoltajille. Tällä vältetään siltä, ettei oppilaan kertomus kotona poikkea todellisuudesta. Yksi opettajista kuvasi valmistautumisen merkitystä näin:

Mutta valmistaudun kyllä sillä tavalla, että mulla täytyy olla niinkun kättä pidempää tavallaan et mitenkä voin kohdata sen vanhemman. H3

Haastattelemieni opettajien mukaan opettajan tulisi pysyä haastavissa tilanteissa rauhallisena huoltajan reaktioista ja mahdollisista tunteenpurkauksista huolimatta. Säilyttääkseen yhteyden huoltajiin, opettajan on kyettävä vastaanottamaan myös kriittistä palautetta huoltajilta. (ks. esim. Tveit 2014.) Vaikka yhteistyö saattaa toisinaan olla kovinkin haastavaa, yksi opettajista korosti, että huoltajien kanssa tulisi pyrkiä silti kommunikoimaan. Ylipäätään yhteistyöstä hän sanoi seuraavaa:

Mut ihan yleisesti se on kauheen tärkeä se, että sulla on niinku avoimet ja hyvät keskusteluyhteys tuota vanhempien kanssa. H2

Yksi opettajista korosti vanhempainiltojen merkitystä koulun ja kodin väliselle yhteistyölle. Hänen mukaansa varsinkin ensimmäisissä vanhempainilloissa sovitaan yhdessä siitä miten yhteistyötä tehdään. Hän kertoi lähettävänsä kirjallisen koonnin kaikkiin koteihin vanhempainillan jälkeen, sillä kaikki huoltajat ovat harvoin paikalla. Erityisesti hän harmitteli sitä monen muun opettajan tapaan, että vanhempainillasta puuttuvat usein ne huoltajat, joiden olisi syystä tai toisesta hyvä olla paikalla.

Kysyin opettajilta haastattelussa haluaisivatko he lisää tietoa tai jopa koulutusta koulun ja kodin välisestä yhteistyöstä haastavissa tilanteissa. Kaikki opettajat suhtautuvat ajatukseen myönteisesti. Haastattelemistani opettajista nuorin mainitsi, että voisi hyötyä koulutuksesta, joka koskisi arviointikeskusteluja. Hän koki haastavien aiheiden puheeksi ottamisen huoltajien kanssa haastavaksi. Muut opettajat mainitsivat, että olisivat nuorempana saattaneet hyötyä jostakin koulutuksesta, mutta kokivat saaneensa lisää keinoja yhteistyöhön iän ja kokemuksen myötä. Hekin suhtautuivat kuitenkin koulutukseen ja uuden oppimiseen myönteisesti.

Taulukko 2. Tiivistelmä tuloksista teemoittain

Haastavat aiheet ja tilanteet	Tunteet ja kokemukset	Toimintatavat
1. Käyttäytymisen pulmista keskusteleminen 2. Oppimisen pulmista keskusteleminen 3. Pelko huoltajan loukkaamisesta 4. Erimielisyydet huoltajien kanssa 5. Haastavat huoltajat 6. Ongelmat huoltajan omassa elämässä	1. Tilanteet herättävät opettajissa: ärsyyntymistä, suuttumusta, ahdistusta, epävarmuutta, hermostuneisuutta 2. Tilanteet ovat pitkittyessään uuvuttavia ja turhauttavia 3. Mahdollisuus kehittyä ja oppia uutta 4. Työyhteisön ja kollegoiden vertaistuen merkitys	1. Tapaamiset, puhelut ja Wilma-viestit 2. Harkittu kirjallinen viestintä 3. Ammatillisuus ja rauhallisuus 4. Huolellinen valmistautuminen 5. Ratkaisukeskeisyys ja myönteinen ilmapiiri 6. Sensitiivisyys ja joustavuus 7. Toinen koulun työntekijä mukaan tilanteisiin 8. Toisen opettajan konsultointi 9. Tarve koulutukselle uran alussa

5 POHDINTA

Tässä luvussa pohdin ja arvioin tutkimukseni tuloksia, luotettavuutta sekä esittelen mahdollisia jatkotutkimusehdotuksia.

5.1 Pohdintaa tutkimustuloksista

Asetin tutkimukselleni kolme tutkimuskysymystä, jotka koskivat opettajien kokemuksia sekä toimintatapoja haastavissa tilanteissa koulun ja kodin välisessä yhteistyössä. Tutkimuskysymyksiini pyrin vastaamaan aineistolla, jonka keräsin haastatteleamalla opettajia. Kaikki haastattelemani opettajat olivat kohdanneet urallaan haastavia tilanteita huoltajien kanssa. Yhteistyön haastavuuteen voi vaikuttaa monia tekijöitä. Tämän tutkimuksen mukaan erityisesti oppilaan käyttäytymisen pulmista keskusteleminen huoltajien kanssa koettiin haastavaksi. Vain yksi opettajista piti oppimisen pulmista keskustelemista haastavana, mikä on mielestäni yllättävää, sillä hypoteesittomuudesta huolimatta oletin sen nousevan aineistossa enemmän esille. Toisaalta kyseinen opettaja ajatteli kokemuksensa johtuvan vielä vähäisestä työkokemuksesta, joka osaltaan selittää varmasti myös omaa oletustani. Haastatteluissa ei tullut esille, että koulukiusaamisen selvittäminen huoltajien kanssa olisi haastavaa. Koulukiusaaminen kuitenkin saattaa sisältyä käyttäytymisen pulmiin.

Opettajat olivat yksimielisiä siitä, että yhteistyö joidenkin huoltajien kanssa on haastavampaa kuin toisten. Yleisesti voidaan sanoa, että yhteistyö on haastavaa sellaisten huoltajien kanssa, joilla ei ole samaa näkemystä esimerkiksi oppilaan osaamisesta tai käyttäytymisestä. Opettajat nimesivät kolme haastavaa huoltajatyyppeä. Haastavaa yhteistyö on huoltajien kanssa, jotka eivät vaadi samoja asioita kotona kuin koulussa vaaditaan. Haastavia ovat myös huoltajat, jotka vaativat opettajilta ylimääräistä työtä tai asioita, jotka eivät kuulu opettajan työhön. Kolmas tyyppi oli huoltajat, jotka syyttävät opettajaa haastavissa tilanteissa esimerkiksi oppilaan käyttäytymisen pulmista. Myös vaikeudet huoltajan omassa elämässä voivat vaikuttaa yhteistyöhön negatiivisesti.

Opettajat kokivat haastavien tilanteiden herättävän heissä monia kielteisiä tunteita. Kukaan opettajista ei ollut varsinaisesti uupunut uransa aikana haastavien tilanteiden vuoksi mutta kokivat niiden silti olevan raskaita, sillä ne saavat epäilemään omaa ammattitaitoa. Haastavat tilanteet vievät myös aikaa ja energiaa, koska ajatukset pyörivät niiden ympärillä myös vapaa-ajalla. Kaikki opettajat korostivat työyhteisön vertaistuen merkitystä haastavissa tilanteissa. Myöhemmin tutkielman kirjoittamisen aikana tuli mieleeni, että olisin voinut kysyä haastattelussa, oliko haastattelemieni opettajien koulussa järjestetty työnohjausta työssä jaksamisen tueksi.

Kysyttäessä mikä on paras tapa kohdata huoltajat haastavassa tilanteessa haastattelemieni opettajien näkemyksissä oli merkittäviä eroja. Opettajista kaksi koki tapaamisen tai vaihtoehtoisesti soittamisen olevan ehdottomasti paras keino kohdata huoltajat. Kolmas suosi haastavissa tilanteissa kirjallista viestintää, mikä taas muiden opettajien mukaan oli huonoin vaihtoehto. Aikaisemman tietämykseni perusteella ajattelin kaikkien opettajien suosivan tapaamista haastavissa tilanteissa, joten en osannut odottaa tällaista vastakkainasettelua. Tämä voi mahdollisesti johtua siitä, että kyseinen opettaja muita haastattelemiani opettajia nuorempana ei ole vielä joutunut tekemisiin kirjallisen viestinnän ongelmien kanssa. Kirjallinen viestintä on monitulkintaista ja siitä jää dokumentti aina molemmille osapuolille, joten huoltaja voi käyttää sitä myös opettajaa vastaan. Koska nykyajan kiireisessä maailmassa kuitenkin yleisesti suositaan kirjallista viestintää, olisi sillekin tarpeellista luoda omat sääntönsä koulun ja kodin välisessä yhteistyössä.

Kaikki opettajat olivat tavalla tai toisella tehneet yhteistyötä koulun muun henkilökunnan kanssa haastavissa tilanteissa. Opettajat luetuttivat esimerkiksi Wilma-viestejä toisella opettajalla ennen niiden lähettämistä. Kohdatessaan huoltajia haastavassa tilanteessa opettajista kahdella oli tapana ottaa toinen koulun aikuinen mukaan "todistajaksi". Haastattelemistani opettajista kaksi työskenteli samassa koulussa mutta vain toinen heistä kertoi, että koulussa on linjaus, ettei huoltajia saa kohdata yksin haastavassa tilanteessa. Toinen opettajista kertoi työskennelleensä koulussa vasta vähän aikaa, eikä ollut ainakaan tietoinen mistään yhteisistä linjauksista. Tässä tapauksessa voidaan

todeta, ettei kyseinen opettaja ole saanut riittävää perehdytystä koulun toimintatavoista koskien yhteistyötä.

Kaikki opettajat kokivat tai olivat kokeneet uransa aikana tarvetta koulutukselle, joka käsittelisi koulun ja kodin välistä yhteistyötä haastavissa tilanteissa. Koulutuksen tarve vaikutti korostuvan uran alussa. Haastavien asioiden puheeksi ottamiseen huoltajien kanssa kaivattiin keinoja. Opettajat kokivat pehmittävänsä sanomisiaan haastavissa tilanteissa. Herää kysymys, minkä vuoksi opettajankoulutus ei sisällä nykyistä enempää opintoja koulun ja kodin välisestä yhteistyöstä ja vuorovaikutuksesta. Opettajan työssä juuri vuorovaikutus on keskeisessä asemassa. Yleinen ajatus on se, että opettajankoulutukseen hakeutuu henkilöitä, jotka omaavat hyvät vuorovaikutustaidot. Koulun ja kodin välisessä yhteistyössä tulee kuitenkin vastaan tilanteita, joista harvalla uudella opettajalla on aikaisempaa kokemusta. Yhteistyö huoltajien kanssa haastavissa tilanteissa vaatii taitoja, joita ei välttämättä omaksuta arkipäivän vuorovaikutuksessa. Omat opintoni ovat sisältäneet yhden kurssin, jolla sivutaan koulun ja kodin välistä yhteistyötä. Todellinen tarve koulutukselle olisi suurempi.

Opettajat kuvailivat käyttävänsä haastavissa tilanteissa keinoja, jotka vastaavat Mönkkösen (2018) esittelemiä dialogisuuden periaatteita. Yksikään opettajista ei kuitenkaan puhunut dialogisuudesta tai maininnut pyrkivänsä dialogiin huoltajien kanssa. Huoli puheeksi –menetelmä (Arnkil & Eriksson 2005) oli tuttu vain yhdelle opettajista mutta kaikki opettajat käyttivät samankaltaisia keinoja yhteistyössä. Opettajat saattavat siis hyödyntää dialogisia menetelmiä tietämättään. Jos opettajat hyödyntäisivät dialogisia menetelmiä tietoisesti, yhteistyö saattaisi lähtökohtaisesti olla toimivampaa haastavissa tilanteissa. Voidaan todeta, että edellä mainittujen, tai niitä vastaavien dialogisten menetelmien opettamisella olisi paikkansa opettajankoulutuksessa.

5.2 Tutkimuksen onnistuminen, luotettavuus ja eettisyys

Koen onnistuneeni vastaamaan tutkielmalle asettamiini tutkimuskysymyksiin. Löytämäni teorian pohjalta suunnittelin myös haastattelukysymykset (liite 1.)

aineistonkeruuta varten. Laadullisessa tutkimuksessa puhutaan usein harkinnanvaraisesta näytteestä tai otannasta, joka tarkoittaa sitä, että pyritään valitsemaan haastateltavia, jotka omaavat tietoa tutkittavasta ilmiöstä (Hirsjärvi & Hurme 2009, 58-59). Vaikka tutkielmassani otantaa ei tehty harkinnanvaraisesti, haastateltavaksi valikoitui lopulta opettajia, joilla oli paljon kokemuksia ja näkemyksiä koulun ja kodin välisestä yhteistyöstä haastavissa tilanteissa. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaraan (2009, 232) mukaan tutkimuksen luotettavuutta voi kohentaa kuvailemalla tutkimuksen eri vaiheet riittävän yksityiskohtaisesti raportoinnissa. Myös Eskola ja Suoranta (2009, 217) pitävät tutkimuksen toistettavuutta yhtenä luotattavuuden kriteerinä. Toistettavuus tarkoittaa käytännössä sitä, että toinen tutkija pystyisi samoja menetelmiä hyödyntämällä tekemään samoja tulkintoja aineistosta (Eskola & Suoranta 2009, 217). Tähän olen kiinnittänyt tutkielman raportoinnissa huomiota, ja onnistunut siinä mielestäni hyvin.

Pienestä haastateltavien määrästä huolimatta tutkielmani aineistossa alkoi esiintyä kylläntymistä, eli saturaatiota. Kylläntymisen tarkoittaa sitä, että samat teemat alkavat toistua aineistossa, eivätkä uudet tapaukset tuota enää tutkimuksen kannalta merkittävää tietoa (Eskola & Suoranta 1998, 62). Haastatellessani opettajia useampikin asia toistui kahdessa tai jopa kaikissa kolmessa haastattelussa. Koen aineistoni olevan riittävän laaja, sillä se vastaa asettamiini tutkimuskysymyksiin. Se myös vastaa löytämäni teoriaa, vaikka tavoitteeni ei ollutkaan todistaa mitään aikaisempaa teoriaa todeksi. Täten käyttämäni tutkimusmenetelmää voidaan pitää validina. Validius, eli pätevyys tarkoittaa menetelmän kykyä mitata haluttua ilmiötä (Hirsjärvi ym. 2009, 231).

Sen lisäksi, että tutkielmani tulokset tukevat aiheesta löytämäni kirjallisuutta ja tutkimusta, olen myös onnistunut löytämään jotain uutta. Haastattelemieni opettajien kuvailemista erilaisista haastavista huoltajatyypeistä ainakin yhtä voidaan pitää uutena löydöksenä. Mikään teoriassa ei viittaa opettajalta paljon vaativiin huoltajiin. Teoriassani esittelemät tutkimukset ovat ulkomaisia, joten vaativuus saattaa olla tyypillinen piirre erityisesti suomalaisille huoltajille. Huoltajan henkilökohtaisten ongelmien vaikutus yhteistyöhön ei myöskään korostu. Miten opettajan tulisi toimia, kun yhteistyön haastavuus johtuu esimerkiksi huoltajan vähäisistä voimavaroista tai vaikka

mielenterveysongelmista. Vuorovaikutustaitojen lisäksi opettajat tarvitsisivat keinoja ja koulutusta erilaisten huoltajien kohtaamiseen.

Tutkielmaa tehdessäni olen huomionnut myös tutkimuksen tekemisen eettisiä kysymyksiä. Tutkimukseen osallistuminen perustui ensinnäkin opettajien vapaaehtoisuuteen. Haastateltujen opettajien ikä ja sukupuoli on mainittu mutta muuten olen anonymisoinut heidät täysin. Opettaja lähestyin asianmukaisella saatekirjeellä, jossa kuvailtiin haastattelun teemoja yleisellä tasolla. Opettajat saivat itse päättää haastattelun ajan ja paikan. Ymmärrän, että opettajia sitoo salassapitovelvollisuus, joten kysymykset käsittelivät aihetta yleisellä tasolla. Opettajat saivat halutessaan kertoa esimerkkejä ja kuvailla tapauksia yksityiskohtaisesti mutta heitä ei velvoitettu tai painostettu siihen. Esittelen lainauksia haastatteluista tutkimukseni tulosten ja tekemieni johtopäätösteni tueksi. Lainauksia ei ole muokattu vaan ne ovat siinä muodossa, jossa ne haastatteluissa esiintyivät.

Vaikka koenkin tutkielmani onnistuneen, sen perusteella ei voida tehdä laajasti yleistettäviä johtopäätöksiä. Laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti en ole siihen pyrkinytkään. Eskolan & Suorannan (1998, 61) mukaan laadullisen tutkimuksen avulla on tarkoitus kuvata ja ymmärtää jotain ilmiötä sen sijaan, että tavoiteltaisiin tilastollisia yleistyksiä.

5.3 Uudet tutkimusideat

Tässä tutkielmassa haastavia tilanteita koulun ja kodin välisessä yhteistyössä tarkasteltiin opettajien näkökulmasta. Täysin toisenlaisia tuloksia saatettaisiin saada haastatteleamalla opettajien sijaan huoltajia. Toisaalta huoltajia haastatteleamalla voitaisiin täydentää myös tämän tutkimuksen tuloksia. Voitaisiin tutkia mikä huoltajien mielestä tekee yhteistyöstä koulun kanssa haastavaa tai mikä heidät saa kohtaamisessa reagoimaan mitenkään. Äärimmäisen kiinnostavaa olisi, jos opettajien avulla voitaisiin poimia huoltajien keskuudesta haastateltavaksi niin sanotut "haastavat huoltajat". Näin olisi mahdollista tutkia, miten he kokevat kohtaamiset opettajien kanssa; miten he kokevat, että heidät on kohdattu sekä miten he toivoisivat opettajien toimivan toisin.

Kaikki haastatellut opettajat olivat ammatiltaan luokanopettajia. Tulokset saattaisivat olla erilaisia, jos olisin haastatellut myös aineenopettajia ja erityisopettajia. Esimerkiksi erityisluokanopettajat ovat usein päivittäin yhteydessä oppilaiden huoltajiin ja kohtaavat työssään erilaisia pulmia kuin yleisopetuksessa työskentelevät luokanopettajat. Haastatteleman opettajat olivat kaikki naisia, joten tässä tutkielmassa ei selviä ovatko miesopettajien kokemukset haastavista tilanteista jotenkin erilaisia. Jatkossa voitaisiinkin tutkia, onko sukupuolten välillä eroa siinä, miten haastavat tilanteet koetaan. Kiinnostavaa olisi myös tutkia kohtaavatko miesopettajat yhtä paljon haastavia tilanteita kuin naisopettajat.

6 LÄHTEET

- Arnkil, T. E. & Eriksson, E. 2005. *Huoli puheeksi: Opas varhaisista dialogeista*. Helsinki: Stakes.
- Clarke, B. L., Sheridan, S. M. & Woods, K. E. 2010. *Elements of Healthy Family-School Relationship*. Teoksessa S. L. Christenson & A. L. Reschly (eds) *Handbook of School-Family Partnerships*. New York: Taylor & Francis, 61-79.
- Deutsch, M. 1994. *Constructive conflict resolution: principles, training and research*. *Journal of Social Issues*, vol. 50, no. 1, 13-32.
- Epstein, J. L. 2009. *School, Family and Community Partnerships: Caring for the Children We Share*. Teoksessa J. L. Epstein and Associates (eds) *School, Family and Community Partnerships*. Thousand Oaks, California: Corwin Press, 9-30.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2009. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi
- Hongisto, S. 2017. *Vihan vyöryssä*. *Opettaja* 18/2017, 12-15.
- Hornby, G. & Blackwell, I. 2018. *Barriers to parental involvement in education: an update*. *Educational Review*, 70:1, 109-119.
- Karhuniemi, T. 2013. *Yhteistyön muodot ja viestinnän välineet*. Teoksessa A-L. Lämsä (toim.) *Verkosto vahvaksi*. Jyväskylä: PS-kustannus, 105-133.
- Kilpeläinen, K. 2018. *Opettajat saavat vanhemmilta solvauksia ja ammattitadon vähättelyä – asiantuntijoilta selkeä viesti: ”Wilma ei ole oikea paikka hoitaa lapsen ongelmia”*. *Iltalehti*.
<https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/201805092200931108> [luettu 5.5.2019]
- Lake, J. F. & Billingsley B. S. 2000. *An analysis of factors that contribute to parent-school conflict in special education*. *Remedial and Special Education*, 21:4, 240-251.

- Lämsä, A-L. & Karhuniemi, T. 2013. Haastavan vanhemman kohtaaminen. Teoksessa A-L. Lämsä (toim.) Verkosto vahvaksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 145-180.
- Mönkkönen, K. 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä. Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus.
- Opetusalan Ammattijärjestö OAJ & Suomen Vanhempainliitto. 2010. Koti ja koulu yhdessä – koko kylä kasvattaa.
http://www.vanhempainliitto.fi/filebank/156-OAJ_SVL_pelisaannot2010.pdf [luettu 20.10.2018]
- Opetushallitus. 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. Finlex. 1287/2013.
- Oxford Living Dictionaries. 2018.
<https://en.oxforddictionaries.com/definition/collaboration> [luettu 06.10.2018]
- Oxford Living Dictionaries. 2018.
<https://en.oxforddictionaries.com/definition/cooperation> [luettu 06.10.2018]
- Perusopetuslaki. Finlex. 21.8.1998.
- Pillet-Shore, D. 2016. Criticizing another's child: How teachers evaluate students during parent-teacher conferences. *Language in Society*, 45, 33-58.
- Suomen Vanhempainliitto.
http://www.vanhempainliitto.fi/ylnavigointi/tietoa_liitosta [luettu 11.6.2018a]
- Suomen Vanhempainliitto. Oppilas.
http://www.vanhempainliitto.fi/koti_ ja_ koulu/kodin_ ja_ koulun_ yhteisty_ perusopetuksessa/ yhteisty_ on_ tasot/ oppilas [luettu 11.6.2018b]
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tveit, A. D. 2014. Researching teachers' and parents' perceptions of dialogue. *International Journal of Inclusive Education*, 18:8, 823-835.

Vanhempien Barometri. 2015. Suomen Vanhempainliitto.
[http://www.vanhempainliitto.fi/filebank/2775-
BAROMETRI2015NETTIIN.pdf](http://www.vanhempainliitto.fi/filebank/2775-BAROMETRI2015NETTIIN.pdf) [luettu 11.10.2018]

Vanhempien Barometri. 2018. Suomen Vanhempainliitto.
[https://vanhempainliitto.fi/wp-content/uploads/2018/11/Vanhempien-
Barometri-2018_raportti.pdf](https://vanhempainliitto.fi/wp-content/uploads/2018/11/Vanhempien-Barometri-2018_raportti.pdf) [luettu 11.10.2018]

LIITTEET

Liite 1. Aineiston keruussa käytetyt haastattelukysymykset

- 1) Millaisia haastavia tilanteita olet kohdannut koulun ja kodin välisessä yhteistyössä urasi aikana?
- 2) Mikä tekee/teki tilanteista haastavia?
- 3) Pystytkö nimeämään tiettyjä aiheita, joiden käsitteleminen huoltajien kanssa on mielestäsi haastavaa? Miksi?
- 4) Onko yhteistyö joidenkin huoltajien kanssa haastavampaa kuin toisten? Miksi ja millaisten?
- 5) Millaisia tunteita haastavat tilanteet herättävät sinussa?
- 6) Koetko haastavat tilanteet uuvuttaviksi? Miksi?
- 7) Koetko haastavien tilanteiden kehittäneen ammattitaitoasi? Miten?
- 8) Mikä on mielestäsi paras tapa kohdata huoltajat haastavassa tilanteessa? Miksi?
- 9) Mikä on mielestäsi huonoin tapa kohdata huoltajat haastavassa tilanteessa? Miksi?
- 10) Miten valmistaudut haastaviin yhteistyötilanteisiin?
- 11) Onko sinulla joitain tiettyjä toimintatapoja, jotka olet kokenut toimiviksi haastavissa tilanteissa? Millaisia?
- 12) Oletko koskaan ottanut toista opettajaa mukaan haastavaan tilanteeseen tai ollut itse mukana "ulkopuolisena" haastavassa tilanteessa? Jos olet, kerro siitä.
- 13) Onko koulussanne jonkin tahon määrittämiä tai yhteisesti sovittuja sääntöjä ja linjauksia, jotka koskevat koulun ja kodin välistä yhteistyötä haastavissa tilanteissa (esimerkiksi onko huoli puheeksi tuttu)? Millaisia?
- 14) Haluaisitko lisää tietoa tai koulutusta koulun ja kodin välisestä yhteistyöstä haastavissa tilanteissa? Mistä ja miksi?
- 15) Haluaisitko kertoa vielä jotain aiheeseen liittyvää, mitä en ole tässä haastattelussa sinulta ymmärtänyt kysyä?

Liite 2. Opettajille lähetetty saatekirje

Opiskelen viidettä vuotta luokanopettajaksi Itä-Suomen yliopistossa Joensuussa. Teen pro gradu -tutkielmaani **koulun ja kodin välisestä yhteistyöstä haastavissa tilanteissa**.

Tutkielmani tavoite on tarkastella koulun ja kodin välistä viestintää haastavissa tilanteissa. Tarkoitus on selvittää millaisissa tilanteissa yhteistyö huoltajien kanssa on opettajien mielestä haastavaa. Tavoitteena on myös tutkia miten opettajat kokevat haastavat tilanteet koulun ja kodin välisessä yhteistyössä. Kokevatko opettajat tilanteet esimerkiksi työläiksi tai jopa lamaannuttaviksi vai mahdollisuuksiksi kehittää omaa ammattitaitoa. Kolmas tavoite on selvittää miten opettajat toimivat haastavissa tilanteissa.

Tutkimusaineistoni kerään haastatteleamalla opettajia. Haastattelu sisältää 15 avointa kysymystä edellä mainittuihin tutkimusongelmiin. Haastatellut opettajat luonnollisesti anonymisoidaan. Haastattelu äänitetään tutkimusta varten. Haastattelun kesto riippuu haastateltavan vastauksien pituudesta. Haastattelun paikan saatte päättää itse. Tutkimuksen tarkoitus ei ole arvioida opettajien toimintaa vaan selvittää heidän näkemyksiään tutkimuksen aiheesta.